

ΚΟΦΡΑΣΗ ΚΘΕΣΗ

ΠΕΙΘΩ

ΔΟΚΙΜΙ

Ο ΕΡΕΥΝ

ΗΤΙ Η Ε

Γ Α Σ Ι

Α Ζ Ω Κ Α Ι

ΕΝΙΑΙΟ ΛΥΚΕΙΟ ΤΕΥΧΟΣ Γ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

ΤΟΜΟΣ Δ΄

ΑΕ ΚΟΦΡΑΣΗ ΚΘΕΣΗ

ΓΙΑ ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ

ΤΕΥΧΟΣ Γ΄

ΤΟΜΟΣ Δ΄

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

**Συγγραφή: Χρίστος Λ. Τσολάκης,
Κυριακή Αδαλόγλου, Άβρα Αυδή,
Νίκος Γρηγοριάδης, Ανθούλα
Δανιήλ, Ιωάννα Ζερβού, Ελένη
Λόππα, Διονύσης Τάνης**

**Συντονισμός πρώτης γραφής:
Δημήτρης Τομπαΐδης**

**Πρώτη αναθεώρηση: Χρίστος Λ.
Τσολάκης, Κυριακή Αδαλόγλου,
Άβρα Αυδή, Νίκος Γρηγοριάδης,
Ανθούλα Δανιήλ, Ιωάννα Ζερβού,
Ελένη Λόππα, Διονύσης Τάνης,
Βαγγέλης Ιντζίδης**

ΓΙΑ ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ
ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΕΥΧΟΣ Γ

ΤΟΜΟΣ Δ΄

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ – ΑΘΗΝΑ

Συγγραφική Ομάδα Δεύτερης
Αναθεώρησης

ΧΡΙΣΤΟΣ Λ. ΤΣΟΛΑΚΗΣ

Καθηγητής του Αριστοτελείου
Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΚΥΡΙΑΚΗ ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ

Δρ. Φιλολογίας, Σχολική Σύμβουλος

ΑΒΡΑ ΑΥΔΗ

Φιλολόγος, Καθηγήτρια

Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

ΝΙΚΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ

Φιλολόγος, π. Σχολικός Σύμβουλος

ΑΝΘΟΥΛΑ ΔΑΝΙΗΛ

Φιλολόγος, Καθηγήτρια

Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

ΙΩΑΝΝΑ ΖΕΡΒΟΥ

Φιλολόγος, Καθηγήτρια

Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

ΕΛΕΝΗ ΛΟΠΠΑ

Δρ. Φιλολογίας, Σχολική Σύμβουλος

ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΤΑΝΗΣ

Φιλολόγος, π. Σχολικός Σύμβουλος

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΙΝΤΖΙΔΗΣ

Φιλολόγος

Υπεύθυνος για το Παιδαγωγικό

Ινστιτούτο

ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΜΗΤΣΗΣ

Αντιπρόεδρος και Πρόεδρος του

Τμήματος Β/θμιας του Π. Ι.

Καλλιτεχνική Επιμέλεια

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΟΥΠΗΣ

ΕΙΡΗΝΗ ΧΑΤΖΗ

Επεξεργασία Επιμέλεια

Ειρήνη Χατζή

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

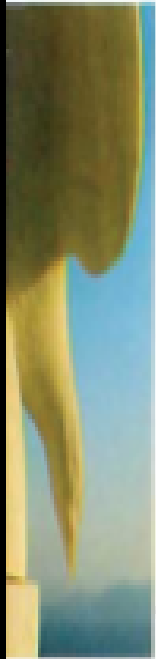
**Ομάδα Εργασίας του
Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής
Άννα Σπανάκη
Χρυσή Μπομπαρίδου
(επιμέλεια)**

ΤΟΜΟΣ Δ΄

δοκίμιο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΣΥΜΒΟΛΑ

ΘΕΩΡΙΑ

ΑΣΚΗΣΗ

**ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΗ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ**

**χρωματιστή
σελίδα**

Όσοι, κουνώντας μελαγχολικά το κεφάλι ή υψώνοντας τη φωνή με οργή, αρνούνται την ηθική πρόοδο του ανθρώπου κατά τους μακρούς αιώνες της ιστορικής του διαδρομής, μιλούν συνήθως με αδιαφορία, ή και με περιφρόνηση, για την αξία της "υλικής" προόδου, των κατακτήσεων δηλαδή της επιστήμης και της τεχνικής, που άλλαξαν στους χρόνους μας τη μορφή του κόσμου.

- 1 - Καμιά επιρροή, λένουν, δεν έχουν αυτά τα πολυθρύλητα θαύματα απάνω στον ηθικό βίο του ανθρώπου, στο χαρακτήρα, στην προσωπικότητά του. Άλλη η μια τροχιά, άλλη η άλλη δεν πηγαίνουν παράλληλα. Ή
- Καμιά ουσιαστική αξία, λένουν, δεν έχουν οι τεχνικές τελειοποιή-

σεις των μέσων της ζωής, για τις οποίες υπερηφανεύεται ο πολιτισμός μας. Ευτυχέστερος ήταν ο άνθρωπος που ζούσε χωρίς τις σημερινές ανέσεις, σε κοινωνίες απλούστερες, "πρωτόγονες", Ἡ Ὅχι μόνο δεν καλυτέρευε, αλλά χειροτέρευε τον άνθρωπο η πρόοδος της επιστήμης και της τεχνικής. Πολλαπλασίασε και έκανε πιο εκλεπτυσμένη τη δύναμη της κακουργίας του...

Θα προσπαθήσω να αποδείξω ότι και οι τρεις αυτές εκλεπτυσμένες υποθέσεις είναι αστήριχτες –
2 βρίσκονται σε ασυμφωνία με εξώφθαλμα γεγονότα.

Πρώτον, είναι πλάνη να νομίζουμε ότι η ευημερία δεν επηρεάζει
3 προς το καλύτερο το ήθος των ανθρώπων. Προσοχή: δε λέγω η ευμάρεια, ο πλούτος, η πολυτέ-

λεια' λέγω η ευημερία, δηλαδή η επάρκεια των υλικών μέσων της ζωής, που επιτρέπει τις απαραίτητες για έναν πολιτισμένο άνθρωπο ανέσεις. Τα παραδείγματα αφθονούν, από παρατηρήσεις απάνω και στην ατομική και στη συλλογική ζωή. Η πενία, ως συνώνυμο της πείνας, της αρρώστιας και της αμάθειας, είναι ο χειρότερος σύμβουλος του ανθρώπου και η μεγαλύτερη μάστιγα των κοινωνιών. Άτομα ή λαοί που λιμοκτονούν, δεκατίζονται από αρρώστιες και είναι βυθισμένοι στην αμάθεια, έχουν το βούρκο και τη δυστυχία μέσα στην ψυχή τους. Φθονούν, απεχθάνονται, μισούν όχι μόνον όσους γεύονται άνετα τα αγαθά της ζωής, αλλά και τους ομοίους των. Η εξαθλίωση διηθείται έως τους εσώτε-

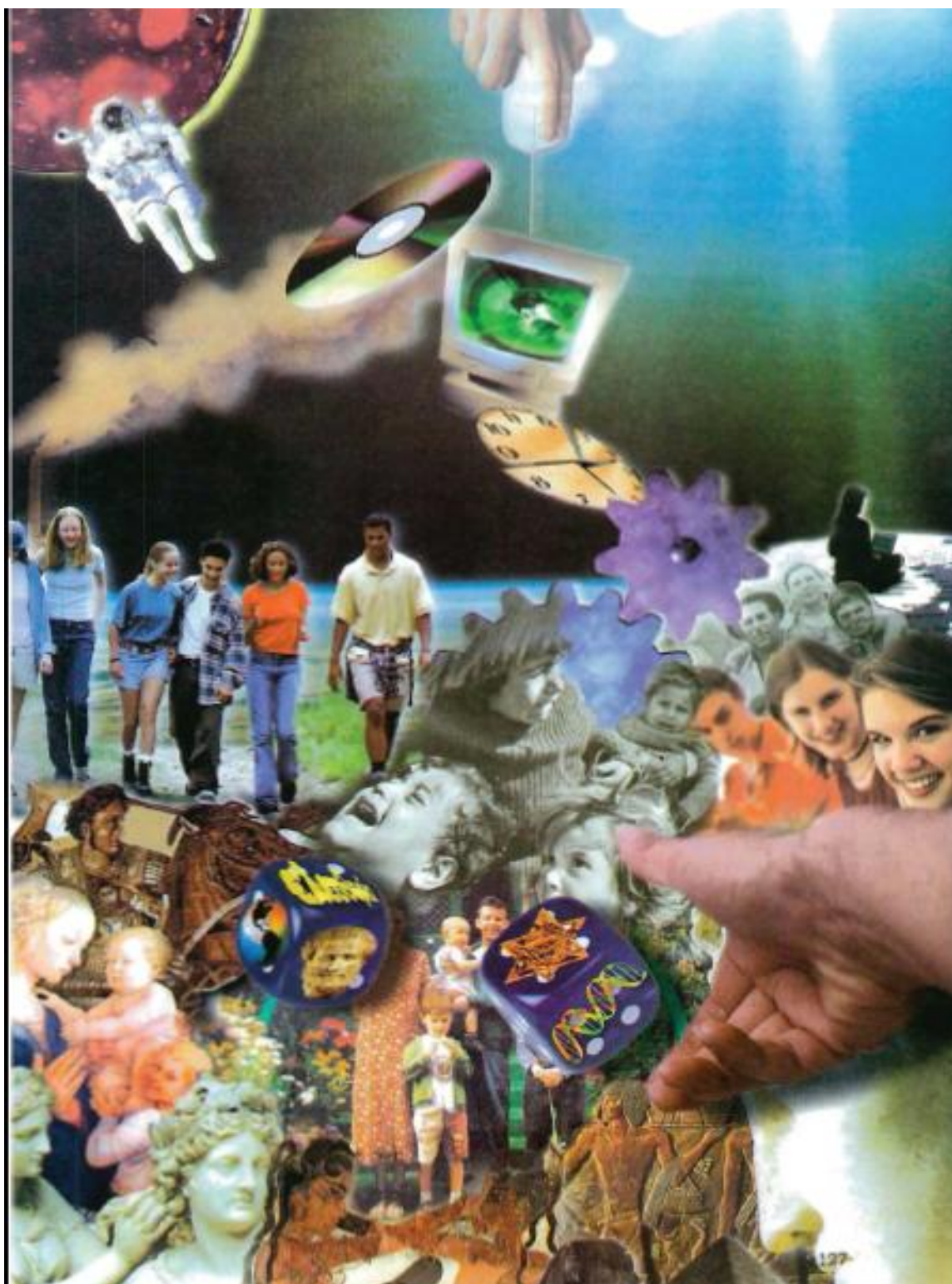

ρους πόρους της ψυχής τους και τους εξαχρειώνει. Αρετές όπως η αγάπη της ελευθερίας, η αυτοκυριαρχία, η αξιοπρέπεια δεν μπορούν να ριζώσουν σε έδαφος ψυχικό, που το έχουν αποψιλώσει οδυνηρές υλικές στερήσεις. Σκλάβους, ακρατείς, ευτελείς κάνει τους ανθρώπους η αγιάτρευτη φτώχεια.

- Αντίθετα η ευημερία, ως συνώνυμο της ευπορίας στα υλικά μέσα της ζωής, της υγείας και της μόρφωσης, επιδρά ευεργετικά απάνω στο χαρακτήρα των ατόμων και των λαών. Τους κάνει φιλελεύθερους, ευπρεπείς, γενναιόψυχους. Τους δίνει τη χαρά της ζωής που κάνει τον άνθρωπο να χαίρεται την ανθρωπιά του. Να υπερηφανεύεται γι' αυτήν. Να την τιμά, και στο δικό του πρόσωπο

και στο πρόσωπο των ομοίων του. "Ευστάθεια" (με όλες τις σημασίες της λέξης) δεν έχουν ούτε τα άτομα ούτε οι κοινωνίες που μαστίζονται από την εξαθλίωση. Και είναι εχθρός του ανθρώπου εκείνος (ο σοφός ή ο πολιτικός) που θεωρεί άσχετες μεταξύ τους την ευημερία με την ευτυχία, την ευτυχία με την αρετή. Χαρά και καλοσύνη (όσο και αν επιχειρούμε να αντισταθμίσαμε τις στέρσεις του παρόντος με προσδοκίες του μέλλοντος) δεν μπορεί να έχει ο άνθρωπος ή ο λαός ο εξαθλιωμένος από τα δεινά της πείνας, της αρρώστιας και της αμάθειας. Χορτάσετέ τον, γιατρέψτε τον, μορφώσετέ τον και θα δημιουργήσετε τις προϋποθέσεις, για ν' αστράψει μέσα του το φως της αλήθειας, της ομορφιάς και

της αρετής-με μια λέξη: της αν-
θρωπιάς.

Δεύτερον, είναι πλάνη να υποθέ-

ταμε ότι οι εκπληκτικές κατακτή-
4 σεις της επιστήμης και της τεχνι-
κής, για τις οποίες δικαιολογημέ-
να υπερηφανεύεται ο πολιτισμός
μας, δεν έχουν καμιά ουσιαστική
αξία, επειδή τάχα δεν έκαναν "ευ-
τυχέστερο" τον άνθρωπο- άρα
δεν αποτελούν "πρόοδο". "Άχ! τι
ωραία που ζούσαν άλλοτε οι στις
πρωτόγονες κοινωνίες τους, χω-
ρίς το τηλέφωνο, το ραδιόφωνο,
το αυτοκίνητο, το αεροπλάνο"....
Δεν πρέπει, νομίζω, να παίρνομε
στα σοβαρά αυτό τον ψευτορομα-
ντισμό της υποκριτικής νοσταλ-
γίας του παρελθόντος. Πρώτα-
πρώτα, γιατί δογματίζει "εκ του
ασφαλούς" και "με το αζημίωτο":
δεν εγνώρισα ακόμη κανένα οπα-
δό του δόγματος να διακόψει το
ηλεκτρικό ρεύμα στο σπίτι του
για να ζήσει ευτυχέστερος. Και έ-

πειτα, γιατί είναι τουλάχιστο γελοίο να υποστηρίζει κανείς ότι ζούσαν "καλύτερα" οι άνθρωποι τότε που οι γιατροί καίγανε με πυρωμένο σίδηρο τις μολυσμένες πληγές (χωρίς φυσικά, να μεταχειρίζονται αναισθητικά, ή αναλγητικά φάρμακα) ή που πέθαιναν τα μωρά κατά εκατομμύρια από εντερίτιδα.,. ή τότε που σοφοί και υψηλής ευαισθησίας άνθρωποι καταδέχονταν να θεωρούν τη δουλεία αναπόφευκτη, επειδή έπρεπε να μένουν ώρες και δυνάμεις σ' αυτούς και στους οικείους των ελεύθερες για να διαβάζουν και να ψυχαγωγούνται...ή τότε που η ανάγνωση και η γραφή ήταν προνόμιο των ολίγων και των "ισχυρών" και ο μεγάλος αριθμός έπρεπε να πιστεύει μοίρα του αδυσώπητη να μένει εσαεί βυθι-

σμένος στην άγνοια, στη δεισι-
δαιμονία και στο σκότος. Έχομε
άραγε όλοι συνειδητοποιήσει τις
τεράστιες προόδους που έχει
πραγματοποιήσει στα μέσα και
στον τρόπο της ζωής μας αυτός ο
πολιτισμός που τον αποκαλούμε
με περιφρόνηση "απλώς τεχνι-
κό"; Ιδού μια λεπτομέρεια διατυ-
πωμένη με αριθμούς που αξίζει
να τη σκεφτούμε πολύ: Στο Λί-
βερπουλ (της Μεγ. Βρετανίας) ο
μέσος όρος ζωής των κατοίκων
το 1846 ήταν το 26ο έτος της η-
λικίας- στο Μπόστον (των Ηνω-
μένων Πολιτειών) ο μέσος όρος
ήταν πέρασι το 66,7 της ηλικίας.
Και δεν είναι μόνο η διάρκεια που
μεγάλωσε, έγινε και το ποιόν της
ζωής διαφορετικό. Σήμερα ο άν-
θρωπος των προχωρημένων
στον πολιτισμό χωρών έχει άπει-

ρες ευκαιρίες να "εντείνει" και να "υψώσει" (να ευγενίσει με τα αγαθά της παιδείας) τη ζωή του. Να την εκτιμήσει και να τη χαρεί Ότι ζει "καλύτερα", "ανετότερα", "τελειότερα", "ανθρωπινότερα", δεν μπορεί να αμφισβητηθεί. Είναι άραγε και ευτυχέστερος; Η απάντηση εξαρτάται από το τι ονομάζεται "ευτυχία". Θα ανανωρίσετε πάντως ότι όταν πεθαίνει κανείς πολύ νέος, αφού έχει ζήσει μια περιορισμένη, κουτή και τυραννισμένη ζωή - δεν προλαβαίνει τουλάχιστο να ευτυχήσει.

5 Τρίτο και τελευταίο, είναι πλάνη να υποστηρίζουμε ότι η επιστημονική και τεχνική πρόοδος των τελευταίων τριών αιώνων όχι μόνο δεν καλυτέρεψε, αλλά χειροτέρεψε τον άνθρωπο. Το επιχείρημα (που με τόσην ελαφρότητα επα-

ναλαμβάνεται ακόμη και από σοβαρούς συζητητές) ότι οι πιο προοδευμένοι στην επιστήμη και στα γράμματα λαοί φάνηκαν οικτρότεροι και πιο αδίσταχτοι, απάνω στον πυρετό του τελευταίου πολέμου, δεν έχει αποδειχτική αξία αναμφισβήτητη, άμα το αναλύσει κανείς περισσότερο. Υπενθυμίζω τη διάκριση, που κάνουν οι Μαθηματικοί, μεταξύ αναγκαιών και επαρκών συνθηκών, γιατί αυτή θα μας δώσει το λογικό σχήμα να βάλουμε τα πράγματα στη θέση τους. Να υπάρχουν σε μεγάλη ποσότητα υδρατμοί στην ατμόσφαιρα, είναι μια αναγκαία προϋπόθεση της βροχής – όχι όμως και επαρκής, γιατί αυτή και μόνη (χωρίς π.χ. μίαν ορισμένη πτώση της θερμοκρασίας) δε φέρνει τη βροχή.

Αυτό συμβαίνει και στη δική μας περίπτωση. Κανείς δε θα ισχυριστεί ότι φτάνει μια διδακτορική διατριβή στη Χημεία ή ένα νόμπελ της Φυσικής, για να γίνει και ηθικά ανώτερος ένας άνθρωπος- όταν όμως φωτίζεται ο νους του με τη διερεύνηση των νόμων του σύμπαντος και από τούτο το φωτισμό υψώνεται το πνευματικό του βλέμμα έως τη θεώρηση κάποιων ανώτερων αληθειών, δημιουργούνται οι αναγκαίες συνθήκες, για να αναπτυχθούν μέσα στην ψυχή του τα σπέρματα του καλού (εάν είναι ζωντανά) και έτσι να γίνει πιο άνθρωπος.

6 Χωρίς αυτόν τον τελευταίο όρο (την επαρκή συνθήκη του Μαθηματικού), ο επιστήμονας ή ο τεχνικός μας θα καταντήσει ένας τερατώδης νους τόσο προσηλω-

μένος στις άτεγκτες γενικεύσεις του, ώστε να είναι ικανός για τις μεγαλύτερες θηριωδίες. Και τούτο επειδή έχει μείνει στη μέση του δρόμου: στάθηκε στις γνώσεις - δεν προχώρησε έως τη γνώση. Έως δηλαδή εκείνη την ολοκλήρωση του πνεύματος που δεν ξεχωρίζει πια με στεγανά τοιχώματα από δω την "αλήθεια" από κει την "ομορφιά" και παραπέρα την "αρετή", αλλά αισθάνεται, κρίνει και τιμά, σαν μια ακατάλυτη ενότητα, την αρετή μέσα στην ομορφιά της αλήθειας. Η σωστή λοιπόν τοποθέτηση του ζητήματός μας είναι να πούμε ότι η πρόοδος της επιστήμης και της τεχνικής μπορεί να καλυτερέψει τον άνθρωπο (όπως ασφαλώς μπορεί και να τον χειροτερέψει - σαν τον διαρρήκτη που έχει αποκτήσει τε-

λειτουργημένα εργαλεία), αφού δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την πνευματική τους απογείωση. Αρκεί να συνεχίσει την πτήση του και να πάει πολύ ψηλά... Ας το πάρουμε μια για πάντα απόφαση· αφού μπήκαμε στο δρόμο των επιστημονικών και τεχνικών κατακτήσεων, δε γίνεται πια να γυρίσομε πίσω. Αλλά ούτε ωφελεί. Απόρνηση της προόδου σ' αυτό τον τομέα σημαίνει επάνοδο στη βαρβαρότητα. Ευτυχέστερη και ηθικότερη θα γίνει η ανθρωπότητα όχι δεσμεύοντας αλλά αφήνοντας πιο ελεύθερο ακόμη το πνεύμα. Η σωτηρία μας είναι όχι λιγότερη, αλλά περισσότερη, πλατύτερη και βαθύτερη μάθηση.

26 Αυγούστου 1965

Ε. Π. Παπανούτσος, Πρακτική
Φιλοσοφία

- ▶ Στο συγκεκριμένο δοκίμιο ο Παπανούτσος υποστηρίζει την αξία της "υλικής προόδου", των κατακτήσεων, δηλαδή, της επιστήμης και της τεχνικής. Να ανιχνεύσετε τη λογική οργάνωση του κειμένου, καθώς επίσης και τη συνοχή μεταξύ των παραγράφων. Νομίζετε ότι ο συγγραφέας διευκολύνει τον αναγνώστη να παρακολουθήσει τη συλλογιστική του πορεία;
- ▶ Μελετήστε προσεκτικά την παράγραφο 3 και εντοπίστε τους τρόπους με τους οποίους αναπτύσσεται η θεματική περίοδος.
- ▶ Ποια αποδεικτικά μέσα χρησιμοποιεί ο συγγραφέας, για να ανασκευάσει τη δεύτερη υπόθεση στην παράγραφο 4; Ένα από τα μέσα πειθούς που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας στην ίδια παράγραφο είναι

η ειρωνεία. Εντοπίστε κάποιο σχετικό παράδειγμα.

▶ Ο συγγραφέας υποστηρίζει στις παραγράφους 5 και 6 ότι η ανάπτυξη της τεχνικής και της επιστήμης είναι αναγκαία, αλλά όχι επαρκής συνθήκη για την πρόοδο του ανθρώπου. Να αναπτύξετε με δικά σας λόγια τη θέση αυτή (80-100 λέξεις).

▶ α) Σχηματίστε φράσεις που να περιέχουν τις παρακάτω λέξεις και εκφράσεις του κειμένου: δογματικός, αντισταθμίζω, επάρκεια, αναμφισβήτητος, διερεύνηση, στεγανά τοιχώματα, άτεγκτη γενίκευση, εξώφθαλμα γεγονότα.

Φροντίστε οι φράσεις σας να δείχνουν καθαρά τη σημασία των λέξεων/εκφράσεων,

β) Ἡ εξαθλίωση διηθείται έως... που το έχουν αποψιλώσει οδυνηρές υλι-

κές στερήσεις". Συζητήστε τη λειτουργία της μεταφορικής γλώσσας στο απόσπασμα. Σχηματίστε φράσεις, χρησιμοποιώντας τις λέξεις διηθείται και αποψιλώσει με την κυριολεκτική τους σημασία.

γ) Ποια είναι η διαφορά ανάμεσα στην "ευημερία" και στην "ευμάρεια" σύμφωνα με τον Παπανούτσο; Διατυπώστε την με δικά σας λόγια, δίνοντας κάποια παραδείγματα. Να λάβετε υπόψη και τον "ορισμό" που δίνει στην έννοια ευμάρεια ο Τερζάκης στο δοκίμιο του "Μηχανισμός του εξανδραποδισμού" (παράγραφος 7).

► Οι συγγραφείς παίρνουν, στα δοκίμια που διαβάσατε, μια διαφορετική στάση απέναντι στο θέμα της τεχνικής προόδου. Ο Παπανούτσος τονίζει τις θετικές της επιδράσεις, ενώ ο Τερζάκης τις αρνητικές.

Διατυπώστε τις δικές σας απόψεις για το θέμα αξιοποιώντας, εφόσον εσείς το κρίνετε σκόπιμο, κάποια στοιχεία από τα κείμενα που μελετήσατε. Να υποθέσετε ότι οι απόψεις σας θα δημοσιευτούν στο σχολικό περιοδικό (300 - 400 λέξεις)

► Επιλέξτε μία από τις παρακάτω φράσεις και αναπτύξτε την σε ένα κείμενο (20 περίπου στίχων).

- Ο τεχνικός εξοπλισμός των σχολείων είναι αναγκαία αλλά όχι επαρκής συνθήκη για την αναβάθμιση της εκπαίδευσης.**
- Η άρτια επιστημονική κατάρτιση είναι αναγκαία αλλά όχι επαρκής συνθήκη για να γίνει κάποιος καλός δάσκαλος.**
- Η κατασκευή ασφαλών δρόμων είναι αναγκαία αλλά όχι επαρκής συνθήκη για την αποφυγή των ατυχημάτων.**

- Οι κατάλληλες νομικές ρυθμίσεις είναι αναγκαία αλλά όχι επαρκής συνθήκη για την πραγματική εξίσωση των δύο φύλων.

► Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, η αναγκαία και ποια η επαρκής συνθήκη για την οικοδόμηση μιας στέρεης φιλίας;

Η γλώσσα του δοκιμίου

Η γλώσσα του δοκιμίου - σε αντίθεση με τη γλώσσα της ποίησης ή της αφηγηματικής πεζογραφίας- υπακούει σε εντολές μιας λογιότερης γραμματικής, της γραμματικής που διέπει γενικά τον επιστημονικό ή το στοχαστικό λόγο. Πράγματι εύκολα μπορεί κανείς να επισημάνει διάφορες τεχνικές ομαλής ή φυσικής μετάβασης και συνοχής (π.χ. τη χρήση συνεκτικών μορίων και εκφράσεων, φράσεις – γέφυρες κτλ). Μπορεί ακόμη να ξεχωρίσει άλλα εκφραστικά μέσα, που χαρακτηρίζουν έναν περισσότερο επιστημονικό λόγο, π.χ. μόρια και εκφράσεις που φανερώνουν μια στάση του συγγραφέα απέναντι στο θέμα (π.χ. πιθανώς, ενδεχομένως, βεβαίως κτλ) ή φανερώνουν την οπτική του

γωνία για τα γραφόμενα (π.χ. επιρρήματα του τύπου "κοινωνικά", "πολιτικά", "νομικά" κτλ). Ως προς τη σύνταξη έχει κανείς να προσέξει την περισσότερο σύνθετη δομή των προτάσεων (κάτι που επιτυγχάνεται με τη μεγαλύτερη χρήση του υποτακτικού λόγου σε αντίθεση με τον παρατατικό λόγο), ενώ, από την άλλη πλευρά ο μέσος αναγνώστης οφείλει να εξοικειωθεί και με το σε μεγάλη έκταση αφηρημένο λεξιλόγιο του δοκιμίου. Παράλληλα, ωστόσο, διακρίνουμε συχνά στο δοκίμιο κάποια προφορικότητα στην έκφραση και κάποια οικειότητα στο ύφος, χαρακτηριστικά που οφείλονται στη διάθεση του δοκιμογράφου να επικοινωνήσει άμεσα με τον αναγνώστη.

Η συχνότητα, πάντως, με την οποία παρουσιάζονται τα παραπάνω γε-

**νικά χαρακτηριστικά ποικίλλει, ανάλογα με το ύφος που υιοθετεί ο κάθε δοκιμιογράφος. Έτσι, ενώ τα δοκίμια του Παπανούτσου έχουν συνήθως μάλλον επιστημονική, λογοκρατική διατύπωση, τα δοκίμια του Τερζάκη, του Θεοτοκά και του Σεφέρη έχουν συνήθως μια μάλλον λογοτεχνική διατύπωση και στα κείμενά τους αφθονούν οι εικονικές και μεταφορικές εκφράσεις.
(Θ. Νάκας), (διασκευή)**

▶ Να συγκρίνετε τα δοκίμια του Παπανούτσου που διαβάσατε με το δοκίμιο του Τερζάκη από την άποψη της χρήσης της γλώσσας, για να διαπιστώσετε αν επαληθεύεται η παραπάνω άποψη.

Η οργάνωση του δοκιμίου

Το δοκίμιο παρουσιάζει μια ποικιλία μορφών ως προς την οργάνωση. Έτσι άλλα δοκίμια έχουν αυστηρότερη λογική οργάνωση, όπως π.χ. το δοκίμιο του Παπανούτσου "Η τεχνική πρόοδος", ενώ άλλα έχουν πιο ελεύθερη οργάνωση, όπως π.χ. το δοκίμιο του Τερζάκη "Μηχανισμός εξανδραποδισμού" και σε άλλα πάλι η οργάνωση είναι μάλλον συνειρμική, όπως, π.χ. στο δοκίμιο του Σεφέρη "Πάντα πλήρη θεών".

Τα δοκίμια που οργανώνονται λογικά προσεγγίζουν περισσότερο τον επιστημονικό λόγο και έχουν συνήθως αποδεικτικό χαρακτήρα. Ο συγγραφέας εκθέτει στον πρόλογο το θέμα (δηλαδή την προβληματική του), προσπαθώντας να προ-

καλέσει το ενδιαφέρον του αναγνώστη και συνεχίζει εκθέτοντας την κατευθυντήρια ή κύρια ιδέα που αποτελεί και τη θέση του πάνω στο θέμα. Στο κύριο μέρος ο συγγραφέας προσκομίζει το υλικό που διαθέτει, για να διασαφηνίσει την κύρια ιδέα ή να αποδείξει τη θέση που διατύπωσε στον πρόλογο. Στον επίλογο παρουσιάζει συμπυκνωμένα ό,τι έχει αποδείξει ή επανεκθέτει την αρχική του θέση. Αν έχει αποδείξει πειστικά το θέμα του, η θέση θα έχει πάρει καινούριο νόημα για τον αναγνώστη.

Τα δοκίμια που έχουν πιο ελεύθερη οργάνωση προσεγγίζουν περισσότερο τη λογοτεχνία και η δομή τους δεν καθορίζεται από τη σχέση απόδειξης ανάμεσα στη θέση του συγγραφέα και την υποστήριξη αυτής της θέσης. Υπάρχει ένα

κεντρικό θέμα με το οποίο οι επιμέρους ιδέες συνδέονται περισσότερο ή λιγότερο συνειρμικά. Ο συγγραφέας περιδιαβάσει ελεύθερα στο χώρο των ιδεών. Διαβάζοντας ένα τέτοιο δοκίμιο, προσέχουμε περισσότερο την ύφανση του λόγου παρά τη λογική που διέπει τη δομή του κειμένου ως συνόλου. Με την ανάγνωση ενός τέτοιου δοκιμίου νιώθουμε εμπλουτισμένοι σε ανιχνεύσεις και σε προβληματισμό, χωρίς να έχουμε αναγκαστικά επισημάνει ένα καθαρό διάγραμμα του.

«ΠΑΝΤΑ ΠΛΗΡΗ ΘΕΩΝ»

1 Τούτες τις μέρες, σε μια μονοκίνη αίθουσα αναμονής, βρέθηκε τυχαία στα χέρια μου αμερικάνικο εικονογραφημένο πλατιάς κυκλοφορίας. Σκόνταψα σε μια έγχρωμη ολοσέλιδη διαφήμισή του: παράσταινε τη δυτική πρόσοψη του Παρθενώνα. Στη δεξιά γωνιά της ζωγραφιάς, παράμερα, σαν αφηρημένη οπτασία, δυο νεαροί τουρίστες ακουμπούσαν, μπροστά σε δυο γεμάτα ποτήρια, σ' ένα σπόνδυλο κολόνας που τους χρησίμευε για τραπεζάκι. Τούτη η ρεκλάμα διατυμπάνιζε: "Όσο περισσότερα ξέρετε για την αρχαία αρχιτεκτονική, τόσο περισσότερο σας αρέσει η Ακρόπολη" ("The more you know

about ancient architecture the more you like the Acropolis"). Σκοπός αυτής της σκηνοθεσίας ήταν η διάδοση ενός αγγλοσαξονικού ποτού.

2 Δεν είμαι ζηλωτής της σύγχρονης "τουριστοκρατίας" που θαμπώνει τα χρόνια μας, αλλά τη στιγμή που συλλογίζομαι μια εργασία που, δίκαια νομίζω, φιλοδοξεί να αποτελέσει αξιόλογη συνεισφορά στην πλατύτερη γνώση των αρχαίων μνημείων μας, αυτούς τους "συνδετικούς κρίκους των παλαιών με τους σημερινούς", δεν εδυσκολεύτηκα να σημειώσω το παραπάνω περιστατικό. Δείχνει, αλήθεια, σε τι απόσταση βρίσκεται το σημερινό παρόν, αυτό που απορροφούμε με όλους τους πόρους του κορμιού μας, από ε-

κείνα τα βαθιά περασμένα.

3 “Όσο περισσότερα ξέρετε για την αρχαία αρχιτεκτονική...”

Δεν ξέρω καθόλου τι θα κέρδιζε η απόλαυση στην Ακρόπολη των δύο αυτών νεαρών, αν αδειάζαμε ξαφνικά στο κεφάλι τους λίγες κάπως πιο ειδικές, αλλ’ αρκετά γνωστές, αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες. Ότι λ.χ. δεν υπάρχει στον Παρθενώνα ούτε μια πραγματικά ευθεία γραμμή - ότι ο παραλληλεπίπεδος, όπως μας φαίνεται, τούτος ναός, αν τον προεκτείναμε από το έδαφος ένα ή δύο χιλιόμετρα, θα έπαιρνε την όψη πυραμίδας- ότι όλες αυτές και άλλες λεπτότητες, αδιόρατες για μας (χρειάστηκαν οι σημερινοί να κάμουν προσεκτικές καταμετρήσεις για να τις εξακριβώ-

σουν), ήταν ωστόσο ορατές για τα μάτια των καιρών εκείνων.

Έτσι, πολύ το φοβούμαι, η διαφήμιση που κέντρισε την προσοχή μου, πρέπει να μη σημαίνει πραγματικά τίποτε άλλο παρά κάποιας λογής δεισιδαιμονία της τεχνοκρατικής εποχής μας, που σπρώχνει τον άνθρωπο να συσσωρεύσει πληροφορίες και λεπτομέρειες, λίγο-πολύ ασύνδετες, πάνω στο καθετί.

4 Και αναρωτιέμαι μήπως δε με συγκινούν περισσότερο άνθρωποι άλλων χρόνων, που οι γνώσεις τους μπορεί να έφερναν σήμερα θυμηδία, αλλά που είχαν αισθήσεις πιθανότατα πιο κοντά στην ισορροπία που θα λαχταρούσα να έβλεπα κάπου-κάπου στις ψυχές των τριγυρινών μου.

5 Ο ένας που έτυχε να έχω στο νου, είναι ένας αγράμματος Έλληνας των αρχών του περασμένου αιώνα. Τα λιγοστά γράμματα που ήξερε, τα είχε μάθει στα τριανταπέντε του χρόνια για να γράψει Απόμνημονεύματα, πασίγνωστα σήμερα. Μιλά, καθώς το σημειώνει, σε κάτι στρατιώτες, προς το τέλος της Ελληνικής Επανάστασης, που γύρευαν να πουλήσουν σε "Ευρωπαίους" δύο αρχαία αγάλματα' τους λέει: "Αυτά, και δέκα χιλιάδες τάλαρα να σας δώσουνε, να μην το καταδεχτείτε να βγουν από την πατρίδα μας. Γι' αυτά πολεμήσαμε". Μνημόνευα τον Μακρυγιάννη (Β' 303). Τα λόγια του δεν είναι ρητορείες σοφολογιότατου. Λέγονται από έναν άν-

θρωπο που ήξερε, καθώς το μαρτυρά η ζωή του και το βάρος της λαλιάς και το βάρος του πόνου.

6 Ο άλλος είναι ένας μωαμεθανός ταξιδιώτης σπουδαγμένος στη δική του παράδοση (γεννήθηκε στην Πόλη) και απηχεί, δεν ξέρω ως ποιο βαθμό, τα όσα άκουσε στις περιπλανήσεις του. Τ' όνομά του Εβλιά Τσελεμπή- ταξίδεψε και στην Ελλάδα κατά το 1667[...]

7 Όσο και να φαίνεται παιδικά χαμηλή η επιστημονική στάθμη και του Έλληνα και του Τούρκου, βρίσκω πως μαρτυρούν και οι δυο τέτοιο σεβασμό και συγκίνηση γι' αυτά τα πράγματα, που δύσκολα τον συναντούμε στον υπερεπιστημονικό καιρό των μηχανικών αυτοματι-

σμών που ζούμε.

8 Τέλος θα ήθελα να σημειώσω πως δεν πρέπει να λησμονούμε ότι μια μονομερής γνώση της αρχαίας αρχιτεκτονικής, μπορεί να μας φέρει - είδα τέτοια περίπτωση - στην ανασύσταση μιας ιδεατής, υποθετικής ίσως, αρχικής μορφής του μνημείου- σ' ένα αρχιτεκτονικό σχέδιο, μια χρωματιστή μακέτα. Αλλά η σημερινή αλήθεια αυτών των παλαιών επιτευγμάτων είναι άλλη- είναι ζυμωμένη με το πέρασμα του καιρού:

με του καιρού τ' αλλάματα
π' αναπαημό δεν έχου
μα στο καλό κι εις το κακό
περιπατούν και τρέχου.

9 Αυτά έφεραν την ακατάπαυτη φθορά και, για να θυμηθώ τα πιο διαβόητα, αυτά θέλησαν να

γίνει ο Παρθενώνας μπαρουταποθήκη κι έστησαν στον αντικρινό λόφο τα κανόνια του Μοροζίνη ή οδήγησαν την πουριτανική "φιλανθρωπία" του Έλγκιν - όπως την ονομάζουν οι απολογητές του - να κατακρεουργήσει τον έκθετο ναό, για να "προστατέψει" στον ίσκιο ενός ανήλιαγου μουσείου όσα σπαράγματα μπόρεσε να σηκώσει.

¹⁰ Τέλος, αυτά "του καιρού τ' αλλάματα" μας προσφέρουν συχνά συμπεράσματα που θα ξάφνιαζαν αν έπαιρναν τη μορφή δογμάτων. Περιορίζομαι λ.χ. σε τούτο:

"Το πνευματικό χάσμα ανάμεσα στον αρχαίο και τον σύγχρονο κόσμο είναι μεγαλύτερο από όσο είναι πραγματικά συνειδητό... Ύστερα από εντατική μελέ-

τη, η διάσταση μοιάζει ακόμη πιο πλατιά και πιο βαθιά, σε τέτοιο σημείο, που μου έτυχε ν' ακούσω μια από τις μεγαλύτερες ζώσες αυθεντίες πάνω στη λογοτεχνία (και στην αρχιτεκτονική) να ξαφνίζει ένα ακροατήριο κλασικών φιλολόγων, καθώς εβεβαίωνε ότι το πνεύμα των αρχαίων Ελλήνων είναι ολωσδιόλου αλλότριο για μας..."

Είναι κι αυτή μια γνώμη.

11 Όμως συλλογίζομαι πως το θέμα θα 'πρεπε να το ιδεί κανείς από τις δυο του όψεις- πρόκειται για δυο κατηγορίες είδους, όχι ποιού: η μια είναι του ξενόγλωσσου, και, καθώς τον συλλογίζομαι, θέλω να τονίσω αμέσως ότι δεν έχω διόλου στο νου τόσους επιστήμονες που με θαυμαστή γνώση και με λε-

πτότατες αισθήσεις αναλώθηκαν στην εξερεύνηση του αρχαίου κόσμου, αλλά εκείνους που βλέπουν ένα κόσμο τελειωτικά παρωχημένο, που ξεψύχησε, ένα περίτεχνο φέρετρο. Το φέρετρο εύκολα το μετακινάει κανείς, αλλά τους ζωντανούς είναι πολύ δύσκολο, γιατί πονούν, να τους αλλάξει, ή να τους ξεριζώσει για να τους μεταφυτέψει. Τη γλώσσα μας λ.χ. είναι αδύνατο να την αντικρίσει κανείς αλλιώς παρά σαν ανάσα ζωντανών ανθρώπων- όχι σαν τον ναυαγοσωστικό ζήλο γραμματικών. Για τούτα, ως εδώ - δε μένει καιρός για περισσότερα.

12 Αυτή την αρχιτεκτονική την έχουν χαρακτηρίσει "σωματική" ή "γλυπτική αρχιτεκτονική". Κάποτε το μάτι μας διακρί-

νει γνωρίσματά της. Την "ένταση" λ.χ. πιο φανερή στην ονομαζόμενη "Βασιλική" της Ποσειδωνίας' έτσι ονόμαζαν οι αρχαίοι εκείνο το φούσκωμα των κιόνων, σαν να έχουν φουσκώσει από το βάρος που βαστάζουν. Τέτοιες λεπτομέρειες άλλοι θα τις πουν αρμοδιότερα. Θέλω μόνο να υπογραμμίσω ότι ο ναός των αρχαίων, ο "σηκός" πιο συγκεκριμένα, δεν είναι κατά βάθος άλλο παρά το κέλυφος μιας εικόνας, του αγάλματος ενός θεού, είναι η "καλύβα" ενός από αυτούς που αφομοίωσε ή χώνεψε, ό,τι και να λένε, ο Χριστιανισμός. Του Ποσειδώνα στο Σούνιο, της Αθηνάς στην Ακρόπολη, του Απόλλωνα στη Φιγάλεια [...]

13

Μελετητές αυτών των μνη-

μείων, προσηλωμένοι στην εντέλειά τους, τα πίστεψαν σαν απομονωμένα από το περιβάλλον τους και τα θεώρησαν αδιάφορα για το τριγυρινό τους τοπίο· το τεχνικό κατόρθωμα αυτών των έργων, σκέφτηκαν, είναι τέτοιο που μπορούν ν' ανθέξουν σ' όποιο τόπο κι αν βρεθούν, και είναι ρομαντισμός να λέμε πως χρειάζονται να τα συμπληρώσουν οι γραφικότητες μιας ωραίας θεάς [...]

14 Το αίσθημά μου είναι ότι τούτοι οι αρχαίοι ναοί της Ελλάδας, της Μεγάλης Ελλάδας, της Ιωνίας, είναι με κάποιον τρόπο σπαρτοί, ριζωμένοι στα τοπία τους. Αφού χαλάστηκαν και ερειπώθηκαν οι "καλύβες" αυτές των αθανάτων, οι άστεγοι θεοί γύρισαν εκεί που άρχισαν,

χύθηκαν ξανά έξω στο τοπίο και μας απειλούν με πανικούς φόβους ή και με θέλγητρα, παντού: "Πάντα πλήρη θεών" έλεγε ο Μιλήσιος Θαλής. Χρειάζονται καμιά φορά τα παραμύθια.

- 15 **Όσο και να μας το επιτρέπει η λογική θεώρηση τούτης της αρχιτεκτονικής, να φανταστούμε πως θα ήταν δυνατό να μετακομίσουμε κομμάτι το κομμάτι τα απομεινάρια αυτών των κτισμάτων σε απόμακρες χώρες, πολύ φοβούμαι, δε θα έ-**

χουμε επιτύχει τίποτε άλλο παρά να μεταφέρουμε σωρούς σαρίδια. Θα χάναμε πολύ κόπο, αν προσπαθούσαμε να εξηγήσουμε το γιατί. Σε τούτο το αστάθμητο ερώτημα, θα ήταν πιο απλό αν αποκρινόμασταν: "οι θεοί δεν το θέλουν" - ό,τι κι αν τούτο σημαίνει. Εκτός αν προτιμούμε να περιμένουμε ώσπου ν' απόγυμνωθούμε ολωσδιόλου, και δε μας μένει πια τίποτε άλλο παρά να ξυλιάσουμε στη διαπλανητική παγωνιά.

16 Με άλλα λόγια, χρειάζεται, νομίζω, μια πίστη σ' αυτά τα αρχαία σημάδια μέσα στο τοπίο τους· η πίστη πως έχουν δική τους ψυχή. Τότε θα μπορέσει ο προσκυνητής - πρώτη φορά τον ονομάζω έτσι- να πιάσει ένα διάλογο μ' αυτά. Όχι μέ-

σα σε τουριστικά πλήθη ποικι-
λότροπα αναστατωμένα, αλλ'
αν μπορώ να πω: μόνος, κα-
θρεφτίζοντας την ψυχή που
διαθέτει, στην ψυχή αυτών των
μαρμάρων μαζί με το χώμα
τους. Μπορεί να γίνομαι συμ-
βουλάτορας αιρέσεων, όμως
δεν μπορώ να χωρίσω το ναό
του Δελφικού Απόλλωνα από
τις Φαιδριάδες ή την κορυφο-
γραμμή της Κίρφης. Ευτυχώς η
γη μας είναι σκληρή, οι πρασι-
νάδες της δε σε πλαντάζουν, τα
χαρακτηριστικά της είναι βρά-
χια, βουνά και πελάγη. Κι έχει
ένα τέτοιο φως.[...]

(Γ. Σεφέρης, Δοκιμές)

► Στο συγκεκριμένο δοκίμιο ο Σεφέρης αρχίζει το κείμενο του με την περιγραφή μιας διαφήμισης η οποία αναφέρεται στην αρχαία αρχιτεκτονική και, καθώς ξετυλίγονται οι σκέψεις του, αναδύεται βαθμιαία η αντίληψή του για την προσέγγιση των αρχαίων μνημείων, που αποτελεί το κεντρικό θέμα του δοκιμίου.

Προσπαθήστε να παρακολουθήσετε την πορεία του στοχασμού του επισημαίνοντας: α) τις επιμέρους ιδέες/θέματα που τον απασχολούν και β) τη σχέση ανάμεσα στις ιδέες αυτές και στο κεντρικό θέμα.

Για την εργασία αυτή σας δίνονται βοηθητικά οι παρακάτω ενδεικτικές ερωτήσεις:

- **Τι "δείχνει" το περιστατικό με τη διαφήμιση σύμφωνα με το Σεφέρη (§2);**
- **Σε ποιο συμπέρασμα σχετικά με την εποχή μας καταλήγει ο Σεφέρης με αφορμή τη συγκεκριμένη διαφήμιση (§3);**
- **Τι επιδιώκει να δείξει ο Σεφέρης με τα παραδείγματα του Μακρυγιάννη και του Τσελεμπή;**
- **Πού κατά τη γνώμη του "μπορεί να μας φέρει" μια μονομερής γνώ-**

ση της αρχαίας αρχιτεκτονικής (§8);

- Πού οφείλεται, σύμφωνα με το Σεφέρη, η φθορά που υπέστη ο Παρθενώνας (§9);
- Με ποιον τρόπο βλέπει τον αρχαίο κόσμο μια κατηγορία ατόμων, (δηλαδή ορισμένοι ξενόγλωσσοι) και πώς ο ίδιος ο Σεφέρης (§11);
- Ποια είναι η άποψη ορισμένων μελετητών για τη σχέση των μνημείων με τον περιβάλλοντα χώρο;
- Τι πιστεύει ο Σεφέρης για το ίδιο θέμα;

► Διαπιστώνουμε ότι ο Σεφέρης απέναντι στη λογική θεώρηση της αρχαίας αρχιτεκτονικής αντιπροτείνει, τελικά, μια άλλη διαφορετική προσέγγιση των αρχαίων μνημείων. Συζητήστε αυτή την προσέγγιση, με βάση την παράγραφο 16,

προσέχοντας ιδιαίτερα τις λέξεις /φράσεις κλειδιά: πίστη, προσκυνητής, διάλογος με τα μνημεία, "μόνος καθρεφτίζοντας την ψυχή που διαθέτει, στην ψυχή των μαρμάρων μαζί με το χώμα τους".

► Διερευνήστε ορισμένους από τους τρόπους με τους οποίους ασκείται η πειθώ στο κείμενο του Σεφέρη, απαντώντας στις παρακάτω ασκήσεις:

α) Ο Σεφέρης χρησιμοποιεί ένα παραμύθι, για να υποστηρίξει την άποψή του ότι οι αρχαίοι ναοί είναι ριζωμένοι στα τοπία τους και ότι, επομένως, δεν επιτρέπεται η απόσπαση / μεταφορά κάποιου αρχιτεκτονικού μέλους σε άλλον τόπο (κάποιο μουσείο ξένης χώρας).

Ποια εντύπωση σας προκάλεσε το παραμύθι αυτό; Σχολιάστε την αξία

του ως μέσου πειθούς στη συγκεκριμένη περίπτωση. Γιατί "χρειάζονται καμιά φορά τα παραμύθια";

β) Ο συγγραφέας παρεμβάλλει στην πορεία του στοχασμού του διάφορα παραδείγματα. Εντοπίστε ένα παράδειγμα και διερευνήστε τη λειτουργία του σε σχέση με την ιδέα, σκέψη, άποψη που εκφράζει ο συγγραφέας στο συγκεκριμένο σημείο του κειμένου.

γ) Να προσδιορίσετε το ύφος που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας στο παρακάτω απόσπασμα, για να στηλιτεύσει την πράξη του Έλγκιν:

"οδήγησαν την πουριτανική φιλανθρωπία" του Έλγκιν - όπως την ονομάζουν οι απολογητές του - να κατακρεουργήσει τον έκθετο ναό, για να "προστατέψει" στον ίσκιο ενός ανήλιαγου μουσείου όσα σπαράγματα μπόρεσε να σηκώσει".

► **Να σχολιάσετε τον τίτλο του δοκιμίου**

Δοκίμιο και ημερολόγιο

Επισημαίνεται ότι το δοκίμιο συχνά προσεγγίζει το ημερολόγιο. Τονίζεται, ωστόσο, ότι στην περίπτωση αυτή ο δοκιμιογράφος δεν καταγράφει τις κυριότερες πράξεις της ζωής του, όπως κάνει συνήθως ο ημερολογιογράφος, αλλά παρουσιάζει κυρίως τα συμβάντα της εσωτερικής του ζωής, την ανέλιξη του στοχασμού του, την πνευματική του πορεία. Πρόκειται, δηλαδή, όπως λένε, για "ένα ημερολόγιο που διηγείται την ιστορία ενός πνεύματος εν κινήσει", "το ημερολόγιο της πορείας μιας συνείδησης ανάμεσα στα πρόσωπα και στα πράγματα του καιρού της".

Ο ίδιος ο Σεφέρης σημειώνει, εξάλλου, για τα δοκίμιά του τα εξής: "τα κείμενα αυτά... κάποτε παίρνουν τον προσωπικό τόνο του ημερολογίου κάποτε πάλι είναι ομιλίες, δηλαδή σελίδες γραμμένες περισσότερο για να ακουστούν παρά για να διαβαστούν" (Δοκιμές, Πρόλογος β' έκδοση, Ίκαρος 1981 σε. 11).

Δοκίμιο και ομιλία - συνομιλία

Σαν πρόσκληση σε συνομιλία και συνεργασία με τον αναγνώστη βλέπει το δοκίμιο και ένας άλλος δοκιμιογράφος, ο Π. Χάρης, όπως φαίνεται από το παρακάτω απόσπασμα: "Κλείνω στις σελίδες αυτές μια συζήτηση που, χρόνια τώρα, κάνω με τον εαυτό μου, και καλώ τον αναγνώστη να προσθέσει τις δικές του απορίες, τις δικές του αναζητήσεις και τα δικά του συμπεράσματα...

Αυτή άλλωστε η συνομιλία και αυτή

η συνεργασία θαρρώ πως είναι το κέντρο του κριτικού και μαζί λογοτεχνικού λόγου, που συνηθίσαμε να τον ονομάζουμε δοκίμιο".

Π. Χάρης, "Υπάρχουν θεοί"

► Ελέγξτε αν το συγκεκριμένο δοκίμιο του Σεφέρη παίρνει πράγματι τον προσωπικό τόνο του ημερολογίου ή και το ύφος της ομιλίας. Τεκμηριώστε την απάντησή σας, εντοπίζοντας κάποια ενδεικτικά στοιχεία στο κείμενο (π.χ. παρατηρήστε την επιλογή του συγγραφέα σε ρηματικό πρόσωπο, επίπεδο λόγου κτλ).

► Υποθέστε ότι ο Γ. Σεφέρης σας απευθύνει μια πρόσκληση: σας καλεί να συνομιλήσετε και να συνεργαστείτε μαζί του σχετικά με το δοκίμιό του "Πάντα πλήρη Θεών". Εκφράστε ελεύθερα σε ένα δικό σας

κείμενο τις απορίες, τις εντυπώσεις, τα συναισθήματα και τις σκέψεις που γεννήθηκαν κατά τη διάρκεια της μελέτης του δοκιμίου. Το κείμενό σας μπορεί να επικεντρωθεί, εξάλλου, σε ένα ή σε ορισμένα μόνο σημεία του κειμένου που σας προβλημάτισαν ή είχαν ιδιαίτερη απήχηση στα βιώματά σας. Όσοι θέλετε, μπορείτε, επιπλέον, να αξιολογήσετε τη συνομιλία σας αυτή με το δοκίμιο του Σεφέρη, να διερευνήσετε δηλαδή τι αποκομίσατε από την ανάγνωσή του. Νομίζετε ότι ισχύει στη δική σας περίπτωση η παρακάτω ρήση ενός άλλου δοκιμιογράφου "Ο πρώτος και ο τελικός στόχος του δοκιμίου είναι να βαθαίνει τη δυνατότητα του προβληματισμού μας"; (Γ. Δάλλας. Από τη συνέντευξη που έδωσε στο Δ. Πλάκα, περ. Διαβάζω τ. 117).

► Η διαφήμιση γίνεται αφορμή να γεννηθούν στο μυαλό του Σεφέρη κάποιες σκέψεις που συνειρμικά οδηγούν σε άλλες. Έτσι, καθώς ξετυλίγεται ο στοχασμός του Σεφέρη, γράφεται το δοκίμιο.

Με αφορμή κάποιο περιστατικό που σας προξένησε ιδιαίτερη εντύπωση,

προσπαθήστε να καταθέσετε γραπτά σκέψεις και αντιδράσεις που συνδέονται άμεσα, έμ-

μεσα ή συνειρμικά με το περιστατικό αυτό. Μπορείτε, επομένως, να οργανώσετε το κείμενό σας λογικά ή συνειρμικά, να χρησιμοποιήσετε

κυριολεκτική ή μεταφορική γλώσσα, αρκεί να γίνει φανερός ο προβληματισμός σας.

► Διαβάστε τα παρακάτω αποσπάσματα από δημοσιεύματα στον τύπο σχετικά με τα "Ελγίνεια μάρμαρα". Προσπαθήστε να αντλήσετε από τα αποσπάσματα αυτά, καθώς επίσης και από το δοκίμιο του Σεφέρη, που μελετήσατε προηγουμένως, αποδεικτικά στοιχεία (επιχειρήματα, τεκμήρια), για να υποστηρίξετε την άποψη ότι τα γλυπτά του Παρθενώνα πρέπει να επιστραφούν στη χώρα μας. Με βάση τα στοιχεία που συγκεντρώσατε, γράψτε ένα κείμενο (400-450 λέξεις) με τη μορφή γραπτής εισήγησης. Υποθέστε ότι η εισήγησή σας πρόκειται να παρουσιαστεί σε εκδήλωση σχε-

τική με το θέμα την οποία οργανώνει το σχολείο σας.

Η τρίτη, επηυξημένη και βελτιωμένη, έκδοση του βιβλίου του ιστορικού William St. Clair "Lord Elgin and the Marbles- The Controversial History of the Parthenon Sculptures" θα πρέπει να έπεσε ως κεραυνός εν αιθρία στις εφησυχασμένες συνειδήσεις πολλών παραγόντων του Βρετανικού Μουσείου. Όχι τόσο επειδή αναφέρεται στη "δραστική" επέμβαση καθαρισμού των γλυπτών του Παρθενώνα το 1938, πράγμα που ήταν γνωστό σε πολλούς αρχαιολόγους, όσο επειδή η αποκάλυψη του φακέλου με τις εκθέσεις που αναφέρονται στο περιστατικό επιβεβαιώνει ότι το Μουσείο, παρά το ότι γνώριζε από τότε τις καταστροφές που έγιναν στα Μάρ-

μαρα, εξακολουθούσε να υποστηρίζει ως πρόσφατα την άποψη της ασφαλούς φύλαξης των παρθενώνων γλυπτών στις εγκαταστάσεις του, σε αντίθεση μάλιστα με τους κινδύνους που θα διέτρεχαν στην περίπτωση που θα επέστρεφαν στη ρύπανση της αθηναϊκής ατμόσφαιρας. Ήταν μια ενοχλητική στάση που πρόδιδε αδικαιολόγητη υπεροψία.

Όπως ισχυρίζεται ο κ. St. Clair, "η καταστροφή που έγινε στα Ελγίνεια Μάρματα ήταν πολύ χειρότερη από οτιδήποτε δημόσια αναγνωρίστηκε ή έγινε αποδεκτό (...) και όπως εκτιμούν τα μέλη της επίσημης εξεταστικής επιτροπής, η φθορά δεν αλλοίωσε μόνο την εμφάνιση των γλυπτών, αλλά έβλαψε - και σε ορισμένες περιπτώσεις κατέστρεψε - όλες τις μελλοντικές πιθανότη-

τες για αρχαιολογική και επιστημονική έρευνα στη φύση, στην έννοια και στην ιστορία των Μαρμάρων και στις καλλιτεχνικές και γλυπτικές ανάγκες. Η απόκρυψη και η παραποιημένη παρουσίαση της εκτάσεως της καταστροφής παραπλάνησαν στη συνέχεια πολλούς ευσυνείδητους αρχαιολόγους, που πίστευαν ότι είχαν να κάνουν με ανέγγιχτα πρωτότυπα έργα κλπ".[...]

Δεν υπάρχει αμφιβολία σήμερα πια πως το θέμα του επαναπατρισμού των θαυμάσιων γλυπτών του Παρθενώνα, που η Μελίνα Μερκούρη με πολύ κουράγιο και θέρμη ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας του '80. παίρνει τώρα μια νέα τροπή, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι αύριο κιόλας θα μας στείλουν οι Βρετανοί με DHL τα γλυπτά, που ο λόρδος Έλγιν απέσπασε βίαια από

τους ναούς πριν από δύο αιώνες. Επίσης δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το πνεύμα αρχίζει να αλλάζει στη Βρετανία τόσο στο κοινοβούλιο, όσο και στην κοινή γνώμη, ενώ είναι φανερό ότι και τα δύο μέρη που έχουν εμπλακεί σε αυτήν την υπόθεση χρειάζονται χρόνο. Οι μεν Βρετανοί, για να αναθεωρήσουν λανθασμένες απόψεις για το πώς αποκτήθηκαν τα Μάρμαρα, και ποιοι είναι οι πραγματικοί θεματοφύλακές τους, αλλά και οι Έλληνες για να συνειδητοποιήσουν ότι δεν είναι αρκετό να ζητούν τα Μάρμαρα, όταν ακόμη δεν είναι έτοιμο το νέο Μουσείο Ακροπόλεως, για να τα στεγάσουν.

Οι χειρισμοί του υπουργού Πολιτισμού για τη σύσταση μιας διεθνούς επιτροπής από την UNESCO ή το ICOM, που θα εξετάσει την κα-

τάσταση των γλυπτών. είναι ένα πρώτο βήμα σε σωστή κατεύθυνση. Και σίγουρα θα ακολουθήσουν και άλλα, καθώς θα γίνει συνείδηση στη διεθνή κοινότητα και επίσης και στην ευρωπαϊκή ότι το αίτημα της επιστροφής δεν είναι ούτε εθνικιστικό ούτε μισαλλόδοξο. Απλούστατα απορρέει από την κοινή και πολύ κρύα λογική πως δεν μπορεί η Ευρωπαϊκή Ένωση να συμμετέχει στην αποκατά-σταση των Μνημείων της Ακροπόλεως και ταυτόχρονα να δέχεται ότι τα μισά από τα αρχιτεκτονικά μέλη και όχι απλώς ο γλυπτός διάκοσμος των μνη-

μείων θα βρίσκονται στο Λονδίνο και τα άλλα μισά στην Αθήνα. Είναι έργα που συμπληρώνουν το ένα το άλλο και πρέπει να βρίσκονται όλα μαζί δίπλα στα μνημεία στα οποία ανήκουν. Και σε αυτό δεν υπάρχουν περιθώρια ούτε για εθνικισμούς ούτε για υπεροψίες και πολύ περισσότερο για συναισθηματισμούς.

(Από τον Τύπο)

Ιππείς, τμήμα από την νότια ζωφόρο του Παρθενώνα. Λονδίνο.

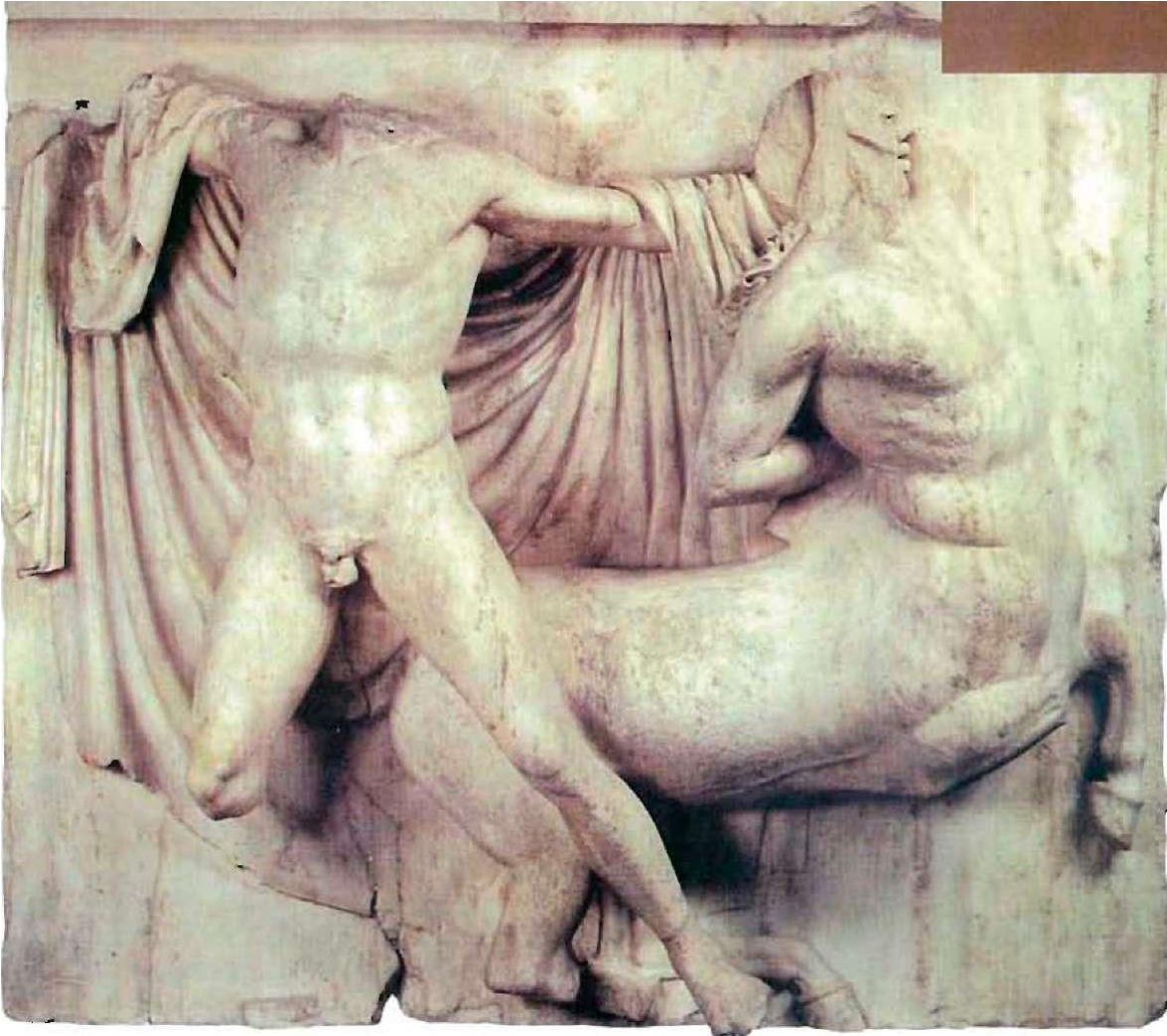
Ιππείς, τμήμα από τη βόρεια ζωφόρο του Παρθενώνα. Λονδίνο.

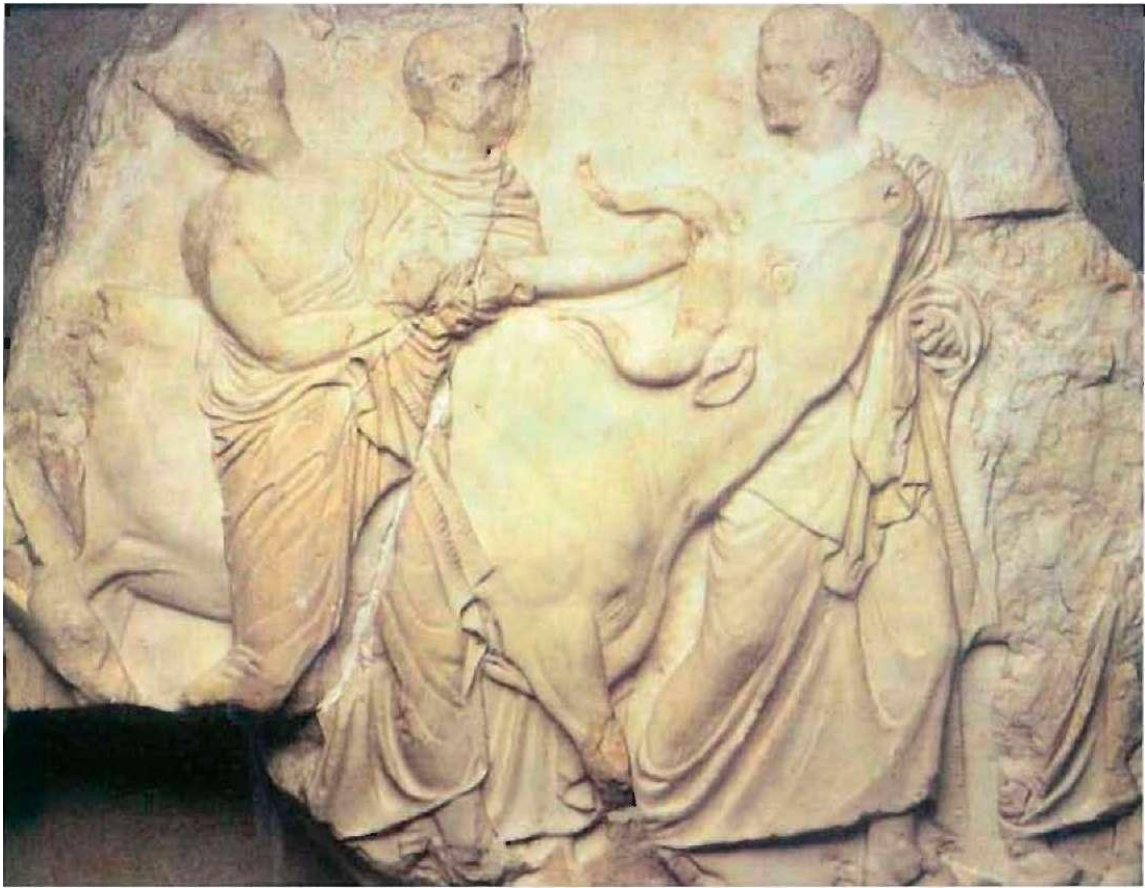
Κεφάλι αλόγου από το τέθριππο της Σελήνης. Από το ανατολικό αέτωμα του Παρθενώνα, 438-432 π. Χ., Λονδίνο,

British Museum,

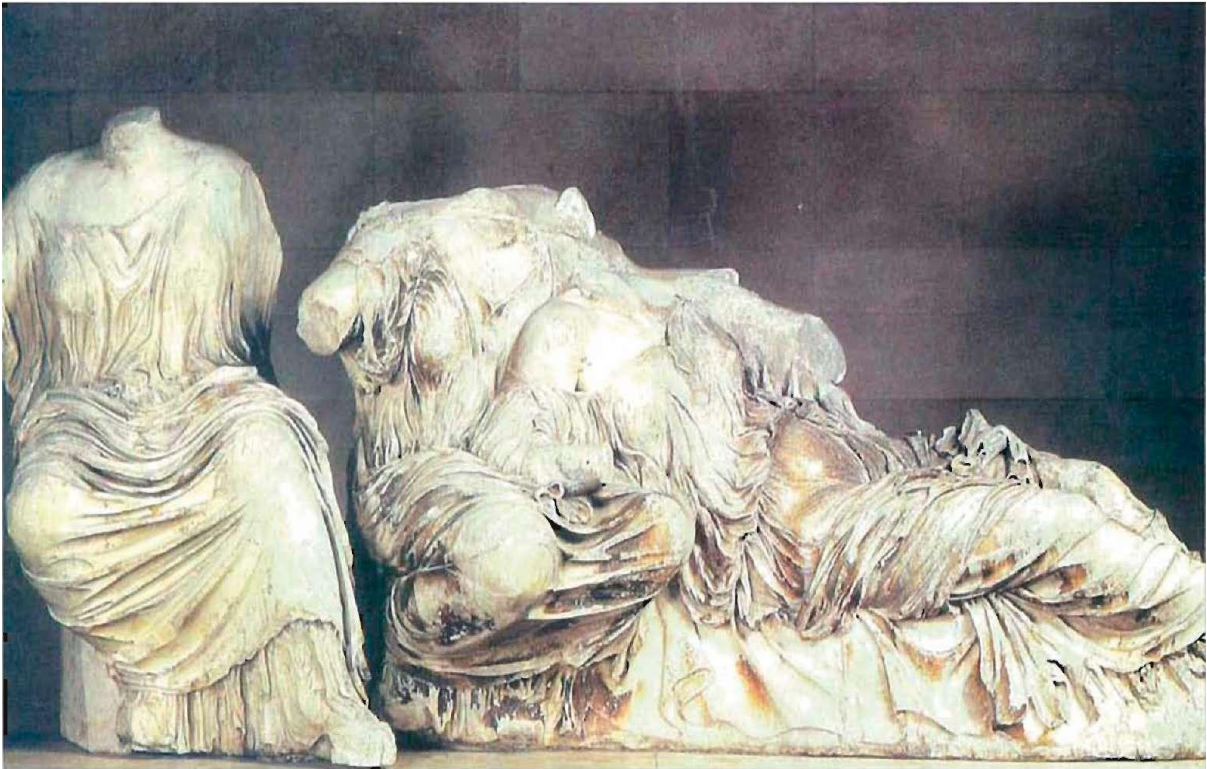

Μετόπη από τη νότια πρόσοψη του Παρθενώνα, 447-438 π.Χ. Λαπίθης παλεύει με Κένταυρο. Λονδίνο, British Museum.

**Νέοι που οδηγούν ταύρο για θυσία,
από την παράσταση της Πομπής των
Παναθηναίων στη ζωφόρο του
Παρθενώνα, 447-432 π.Χ. Λονδίνο,
British Museum.**

Από την παράσταση της Γέννησης της Αθηνάς στο ανατολικό αέτωμα του Παρθενώνα, 438-432 π.Χ. Η Εστία (Πειθώ;) και η Αφροδίτη στην αγκαλιά της μητέρας της Διώνης. Λονδίνο, British Museum.

Ιππείς, τμήμα από τη βόρεια ζωφόρο του Παρθενώνα, Λονδίνο

Ιππείς, από τη βόρεια ζωφόρο του Παρθενώνα, Λονδίνο

Από το ανατολικό αέτωμα του Παρθενώνα. Η Δήμητρα και η Περσεφόνη (αριστερά) και η Άρτεμη (Ίρις ή Ήβη;), (δεξιά)

Νικ Φίλντινγκ:" Να επιστραφούν στην Ελλάδα"

Μιλάει ο δημοσιογράφος που έφερε πρώτος στη δημοσιότητα το θέμα. Συνέντευξη με τον κ. Νικ Φίλντινγκ, το δημοσιογράφο της εφημερίδας "Mail of Sunday". ο οποίος πρώτος εξασφάλισε την παγκόσμια αποκλειστικότητα της αποκάλυψης των συμπερασμάτων του καθηγητή Σεντ Κλερ.

- Συγχαρητήρια για την επιτυχία σας.

"Σας ευχαριστώ πολύ"

- Πιστεύετε πως θα ήταν καλύτερο για τα γλυπτά να ήταν στην Ελλάδα τους τελευταίους δύο αιώνες;

"Είναι μια πολύ δύσκολη ερώτηση. Όταν τα αφαίρεσε από τον Παρθενώνα ο Λόρδος Έλγιν, υπήρξε ένας

τρομακτικός ανταγωνισμός μεταξύ Άγγλων και Γάλλων να πάρουν ό,τι μπορούσαν. Αντικείμενα τέχνης από μια Ελλάδα που δεν είχε τον έλεγχο του εδάφους της. Αν δεν το έκανε ο Έλγιν, θα το έκαναν οι Γάλλοι. Θα τα είχε σήμερα κάποια άλλη δύναμη ή θα είχαν καταστραφεί. Το αίτημα της επιστροφής όμως δεν έχει σχέση μ' αυτό. Είναι κάτι σημερινό, είναι ένα ηθικό ζήτημα και έχει επίσης σχέση με την απόδοση δικαιοσύνης. Πρόκειται για αντικείμενα στενά συνδεδεμένα με την ελληνική αίσθηση ταυτότητας. Αν αντικείμενα της ίδιας σημασίας είχαν παρθεί από τη Βρετανία, π.χ. από το Στόουνχετζ, κάθε Βρετανός θα τα ήθελε πίσω".

- Πηγή της Ντάουνινγκ Στριτ δήλωσε προς το "Το Βήμα" ότι "η άποψη της αγγλικής κυβέρνησης συγκλίνει

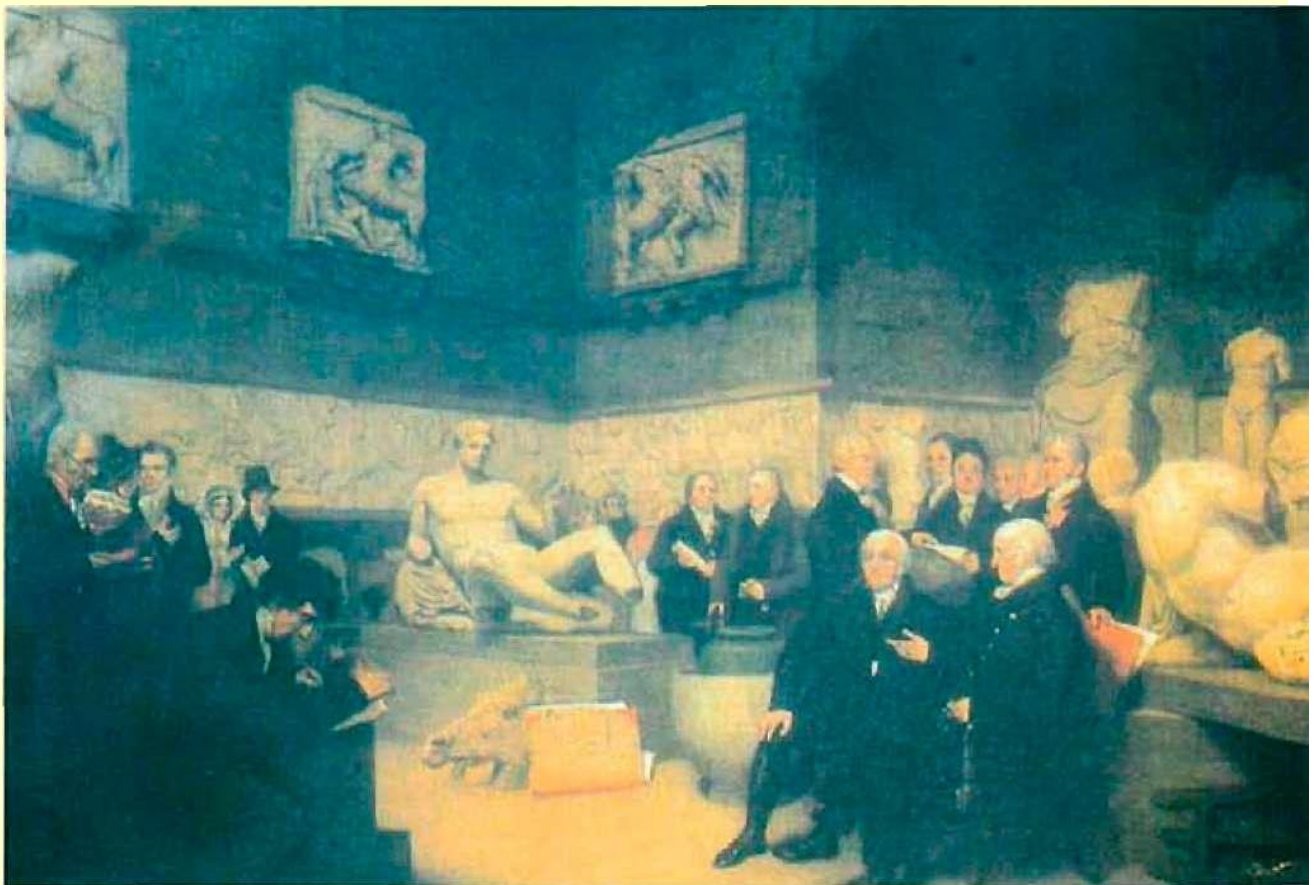
με αυτούς που πιστεύουν πως τα Γλυπτά του Παρθενώνα αποκτήθηκαν έπειτα από άδεια που εκδόθηκε από τη νόμιμη εξουσία της εποχής". Συμφωνείτε;

"Καθόλου. Ο Έλγιν δεν είχε άδεια. Κανένας δεν είδε το περίφημο φερμάνι. Μόνο μια μετάφρασή του. Σημειώστε πως δεν υπάρχει έγγραφο σε Οθωμανική Βιβλιοθήκη για οποιoδήποτε τέτοιο φερμάνι. Επιπλέον, ακόμη και από τη μετάφραση που παρουσιάζεται ως αυθεντική δεν προκύπτει ότι δίδεται σε κανέναν η άδεια να αφαιρέσει οτιδήποτε από το ναό του Παρθενώνα. Το συγκεκριμένο έγγραφο μιλά για μετατόπιση χαραγμένων πλακών και βράχων. Όχι για την καταστροφή του κτιρίου. Όχι για την αφαίρεση κομματιών από αυτό. Τα Γλυπτά πρέπει να επιστρέψουν στην Ελλάδα

και κανένας στην Αγγλία δεν θα αισθανθεί προδομένος. Γιατί πολύ εύκολα σήμερα πετάμε προς την Αθήνα. Όσο για το Βρετανικό Μουσείο, μπορεί να εκθέσει αντίγραφα. Άλλωστε πολλά αντίγραφα που έγιναν πριν από τη δεκαετία του '30 πλησιάζουν περισσότερο τα αρχαία αυθεντικά από τα σημερινά αυθεντικά, γιατί τα εκμαγεία τους δημιουργήθηκαν επάνω στα γλυπτά προτού αυτά ξυστούν. Ακόμη, δεν πιστεύω ότι εκτίθενται σωστά στο Βρετανικό Μουσείο. Γιατί τα Μάρμαρα βρίσκονταν γύρω από το εξωτερικό ενός ναού. Τώρα βρίσκονται γύρω από το εσωτερικό ενός κτιρίου. Για τους αρχαίους Έλληνες ο ναός με τα γλυπτά επάνω του ήταν το κέντρο. Σήμερα ο επισκέπτης είναι το κέντρο και τα γλυπτά παρατάσσονται γύρω του. Και μάλιστα

**δεν παρατάσσονται με την ίδια ρο-
ή με την οποία βρίσκονταν επάνω
στον Παρθενώνα. Στο Βρετανικό
Μουσείο τα Γλυπτά του Παρθενώ-
να δεν αποδίδουν σωστά αυτό για
το οποίο φτιάχτηκαν".
(Από τον ημερήσιο τύπο. 14-6-1998)**

**Ο λόρδος Έλγιν και τα μάρμαρα,
British Museum/ Εκδοτικός Οίκος
ΜΕΛΙΣΣΑ**

▶ Διαβάστε το παρακάτω ποίημα και παρατηρήστε πώς η ποιήτρια αποδίδει με δικό της τρόπο το θέμα των ελγινείων

ΒΡΕΤΑΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ (Ελγίνου μάρμαρα)

Στην ψυχρή του Μουσείου αίθουσα
την κλεμμένη, ωραία, κοιτώ
μοναχή Καρυάτιδα.

Το σκοτεινό γλυκύ της βλέμμα
επίμονα εστραμμένο έχει
στο σφριγηλό του Διονύσου σώμα
(σε στάση ηδυπαθείας σμιλευμένο)
που δυο βήματαμόνον απέχει.

Το βλέμμα το δικό του έχει πέσει
στη δυνατή της κόρης μέση.

Πολυετές ειδύλλιον υποπτεύομαι
τους δυο αυτούς να 'χει ενώσει.

Κι έτσι, όταν το βράδυ η αίθουσα

αδειάζει

απ' τους πολλούς, τους θορυβώδεις
επισκέπτες,
τον Διόνυσο φαντάζομαι
προσεκτικά απ' τη θέση του να
εγείρεται
των διπλανών γλυπτών και αγαλμάτων
την υποψία μην κινήσει,
κι όλος παλμό να σύρεται
τη συστολή της Καρυάτιδας
με οίνον και με χάδια να λυγίσει.
Δεν αποκλείεται όμως έξω να 'χω πέσει.
Μιαν άλλη σχέση ίσως να τους δένει
πιο δυνατή, πιο πονεμένη:
Τις χειμωνιάτικες βραδιές
και τις εξαίσιες του Αυγούστου νύχτες
τους βλέπω,
απ' τα ψηλά να κατεβαίνουν βάθρα τους,
της μέρας αποβάλλοντας το τυπικό
τους ύφος,
με νοσταλγίας στεναγμούς και δάκρυα
τους Παρθενώνες και τα Ερεχθεία
που στερήθηκαν

στη μνήμη τους με πάθος ν' ανεγείρουν
Κική Δημουλά "Ερεβος"

► Επιλέξτε μια από τις παρακάτω ομαδικές ασκήσεις:

α) συζητήστε σε ομάδες τη σχέση σας με τα μνημεία (της αρχαίας ή της νεότερης εποχής) που έχουν αναγνωρισμένη αρχαιολογική αξία. Αναφερθείτε σε ενδεχόμενες επαφές σας (πληροφορίες, γνώσεις από το σχολείο ή από εξωσχολικά διαβάσματα, επισκέψεις σε μουσεία, παρακολούθηση κάποιας σχετικής τηλεοπτικής εκπομπής κτλ.). Περιγράψτε τις όποιες εντυπώσεις, σκέψεις, συναισθήματα γεννήθηκαν από την επαφή αυτή.

β) συζητήστε τη σχέση σας με κάποιο συγκεκριμένο μνημείο στην περιοχή σας, άγνωστο στο ευρύ κοινό, το οποίο όμως έχει σημασία για τη συλλογική μνήμη της κοινότητας στην οποία ζείτε π.χ.

ο νερόμυλος του χωριού, ένα αρχοντικό του περασμένου αιώνα, το κτίριο όπου στεγάστηκε η πρώτη βιβλιοθήκη της περιοχής κτλ. Τι γνωρίζετε για το συγκεκριμένο μνημείο και τι θα θέλατε ακόμη να μάθετε; Συνδέεται το μνημείο αυτό με κάποια βιώματα δικά σας, της οικογένειάς σας ή της ευρύτερης κοινότητας; Τι μέτρα έχουν ληφθεί από την κοινότητα για τη συντήρηση του μνημείου;

► Διαβάστε τα παρακάτω αποσπάσματα από άρθρα σχετικά με το θέμα "Μνημεία και εκπαίδευση" και συζητήστε τους τρόπους που προτείνονται, για να οικοδομήσουν οι μαθητές μια ουσιαστική σχέση με τα μνημεία.

ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΔΑΣΚΑΛΩΝ

[...] Μόνον η εκπαίδευση, από την πρώτη σχολική ηλικία, μπορεί να εθίσει τα παιδιά στη συναναστροφή με τα μνημεία, να τα εκθέσει στην επίδρασή τους, να τους επιτρέψει να χτίσουν μια βιωματική σχέση με το παρελθόν και να δημιουργήσει προϋποθέσεις ώστε ως αυριανοί πολίτες, να χαίρονται την παρουσία τους στο περιβάλλον, να την επιζητούν αντί να την αποφεύγουν, και να μπορούν να συνεργαστούν -στο μέτρο των δυνατοτήτων τους- με τους υπεύθυνους φορείς του κράτους για την προστασία τους και την αξιοποίησή τους.

Πρέπει να τονιστεί ότι δεν προτείνεται εδώ ένα ακόμα μάθημα με εξετάσεις και βαθμούς. Τα μνημεία

μπορούν να συνδεθούν με πλήθος μαθημάτων που ήδη διδάσκονται στο σχολείο, όπως ιστορία, γεωγραφία, θρησκευτικά, μελέτη

περιβάλλοντος. Αναφέρομαι κυρίως στην ανάγκη παροχής βιωμάτων στα παιδιά, με άξονα την επίσκεψη κάποιων μνημείων που βρίσκονται στο άμεσο περιβάλλον τους. Μια επίσκεψη με λίγη προετοιμασία από το δάσκαλο αλλά και τα ίδια τα παιδιά, με κάποιο βοηθητικό φυλλάδιο, που ίσως μπορεί να ετοιμάζεται από ειδικούς στο θέμα, σε συνεργασία με το σχολικό σύμβουλο της περιοχής και να αφορά

τα επισκέψιμα μνημεία της συγκεκριμένης περιφέρειας. Αυτού του είδους οι επισκέψεις δε θα πρέπει να έχουν το χαρακτήρα μιας άσκοπης αμήχανης και ανοργάνωτης περιδιάβασης. με μόνο της προτέρημα την απόδραση από τη σχολική τάξη, αλλά μιας αναμενόμενης - λόγω της κατάλληλης προετοιμασίας - ανακάλυψης χώρων και πληροφοριών, μιας περιπέτειας, ενός παιχνιδιού με συγκεκριμένο στόχο.

Μεσα από έναν

τέτοιο περίπατο, που δε θα θεωρείται περιττή πολυτέλεια για λίγους, αλλά αυτονόητη και συχνή άσκηση

στο πλαίσιο του σχολικού προγράμματος, προκύπτει γνώση και έμπνευση για ένα σωρό δραστηριότητες. συζητήσεις και ψάξιμο με την επιστροφή στο σχολείο, ενώ δημιουργούνται κίνητρα για μάθηση ακόμα και σε παιδιά με μαθησιακά προβλήματα.

Ήδη στα σχολικά βιβλία, κυρίως στα βιβλία της ιστορίας και των θρησκευτικών, έχουν πολλαπλασιαστεί οι εικόνες ιστορικών και αρχαιολογικών μνημείων (εδώ επιμένω ότι χρειάζεται η επίσκεψη σε μνημεία της περιοχής, ώστε να μη δημιουργούνται στα παιδιά στερεότυπα μακριά από τη δική τους εμπειρία

στη ζωή, όπως ότι μνημείο είναι ο Παρθενώνας, αλλά όχι ο νερόμυλος του χωριού, το φυλάκιο από την εποχή που πολέμησε ο προπάππος, η πέτρινη βρύση με την τούρκικη επιγραφή κτλ). Υπάρχουν λοιπόν οι ευκαιρίες και επιβάλλεται να συνδυασθούν όλες αυτές οι αναφορές και το καινούργιο πνεύμα των βιβλίων, με άμεσα βιώματα. Αυτά είναι που λείπουν στα παιδιά και αυτά θα πηγάζουν από ενδιαφέρουσες επισκέψεις όχι μόνο σε μουσεία, όπως έστω περιστασιακά συμβαίνει ως τώρα, αλλά και σε αντιπροσωπευτικά μνημεία της εποχής, στο φυσικό τους χώρο, με τις πραγματικές διαστάσεις τους που δεν αποδίδονται από καμιά εικόνα, με την ευκαιρία να διαπιστωθεί το υλικό, το

σχήμα και η γεωγραφία τους. Ένα ξωκλήσι, ένα τμήμα από παλιό κάστρο μπορούν να αποτελέσουν θαυμάσια αφορμή, για να μιλήσει κάποιος στα παιδιά για θέματα προσανατολισμού στο χώρο, γεωγραφίας, εθίμων της περιοχής, να μιλήσει για φυσικά οχυρά, για ληστρικές επιδρομές, για μύθους σχετικά με τα ερείπια που σώζονται. Μπροστά σε ένα μνημείο που σώζεται αρτιότερα, θα έχουν την ευκαιρία να προβληματιστούν για τη χρήση των χώρων του, για τα επαγγέλματα, τις τέχνες και τις τεχνικές που επιστρατεύτηκαν για την κατασκευή του. Ακόμη και τα μαθηματικά μπορεί κανείς να διδάξει με αφορμή ένα μνημείο, και το μάθημα ν' αφήσει αξέχαστες εντυπώσεις στα παιδιά, ιδίως αν πραγματοποιηθεί στο άμεσο περιβάλλον

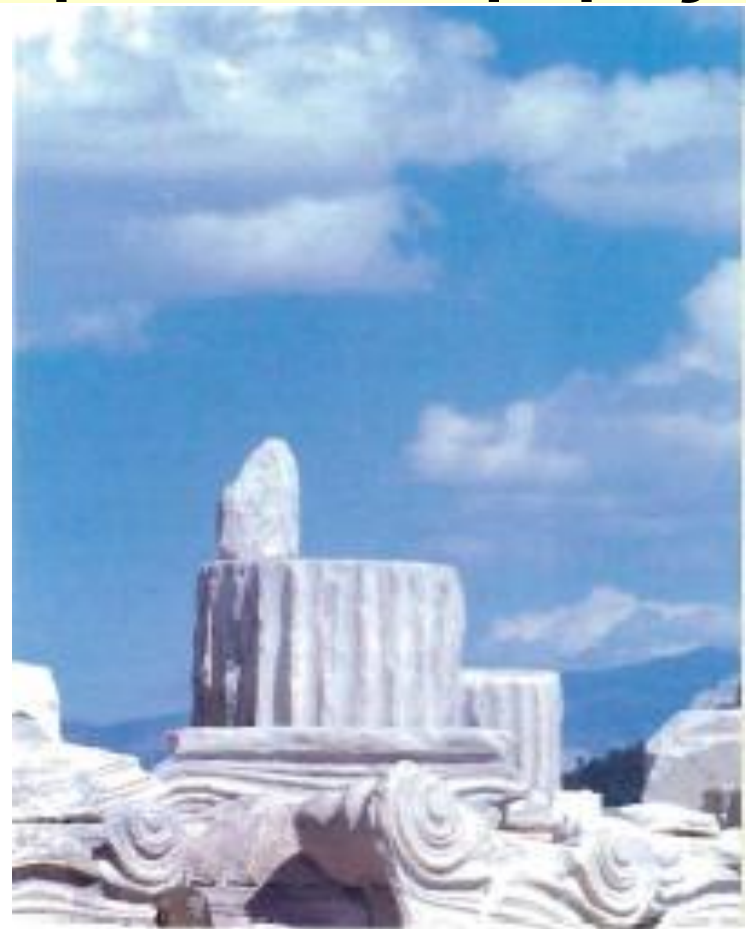
του μνημείου. Αναγνώριση γεωμετρικών σχημάτων σε μια βυζαντινή εκκλησιά, εγγεγραμμένα σχήματα, μετρήσεις μεγεθών, αναλογίες, ορολογία που προκύπτει από την ανάγκη να περιγραφεί ένα συγκεκριμένο μνημείο, να μερικά από τα στοιχεία που μπορεί να υποδειχθούν πρόχειρα ως δραστηριότητες σε μια τέτοια επίσκεψη [...]

Β. Βέμη, "Αρχαιολογία και Τέχνες". τ. 56

Σχολεία «υιοθετούν μνημεία» Ευρωπαϊκό εκπαιδευτικό πρόγραμμα γνωριμίας με την εθνική κληρονομιά

Πόσο γνωρίζουμε τα μνημεία – κλασικά ή νεότερα - που υπάρχουν στην Αθήνα ή και στην Ελλάδα; Οι περισσότεροι τα αγνοούμε, γιατί τα μάθαμε από τα βιβλία, ως εξεταστέα ύλη. και αργότερα, όταν ο δρόμος μας έφτασε έως εκεί, απλώς τα παρατηρήσαμε, χωρίς να τα γνωρίζουμε στην πραγματικότητα. Και αυτό διαιωνίστηκε επί πολλές

γενιές. Τώρα, τα πράγματα αλλάζουν. Τα παιδιά, από πολύ μικρή ηλικία, θα έχουν τη δυνατότητα να γνωρίζουν τα μνημεία της πόλης τους, μέσα από ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα που εκπονείται από το ΥΠΠΟ και το υπουργείο Παιδείας, με την ευθύνη του Ελληνικού Τμήματος του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM) και φέρει τον τίτλο "Το σχολείο υιοθετεί ένα μνημείο". Πρόκειται για ένα πρωτότυπο ευρωπαϊκό εκπαιδευτικό πρόγραμμα, που ξεκίνησε πριν από χρόνια στη Νάπολη, εφαρμόστηκε στην αρχή εκεί και στη συνέχεια, με μεγάλη επιτυχία σε 150 σχολεία της Ιταλίας, κινώντας το ενδιαφέρον του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Έτσι το πρόγραμμα τέθηκε υπό την αιγίδα του Ιδρύματος "Πήγασος", το οποίο αποτελείται από ομάδα ευρωβου-

λευτών από όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και από όλες τις παρατάξεις που πιστεύουν ότι η ευρωπαϊκή ενοποίηση δεν μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω οικονομικών πρακτικών. Πιστεύουν ότι χρειάζεται επίσης να συνειδητοποιήσουν οι κάτοικοι των χωρών-μελών την κοινή πολιτιστική τους ταυτότητα και γι' αυτό το λόγο προωθούν δραστηριότητες οι οποίες την αναδεικνύουν.

Τώρα ήρθε η σειρά της Αθήνας: η τελετή ανάθεσης των δέκα μνημείων σε αντίστοιχα σχολεία θα γίνει εντός των ημερών. Μνημεία από όλες τις περιόδους της ιστορίας της Ελλάδας -το μνημείο Φιλοπάππου, το Ρολόι του Κυρρήστου, η Ρωμαϊκή και η Αρχαία Αγορά, ο Ναός του Ηφαίστου (Θησείο), της κλασικής περιόδου, η Γοργοεπήκοος (Άγιος

Ελευθέριος-το παρεκκλήσι δίπλα στη Μητρόπολη), οι Άγιοι Απόστολοι Σολάκη μέσα στην Αρχαία Αγορά και οι Άγιοι Ανάργυροι του Ψυρρή, της βυζαντινής, και το Εργοστάσιο του Γκαζιού στην οδό Πειραιώς, το Αστεροσκοπείο και το παλιό Πανεπιστήμιο στην Πλάκα, της νεότερης, επελέγησαν "προς υιοθεσία".

Το πρόγραμμα απευθύνεται στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση και έχει δικαίωμα κάθε σχολείο

να συμμετέχει. Στην έννοια μνημείο περιλαμβάνεται κάθε υλικό τεκμήριο πολιτιστικής κληρονομιάς, ανεξαρτήτως περιόδου. Όσο για το ρήμα "υιοθετώ" νοείται ως εξής: η ενασχόληση ενός σχολείου επί τρία χρόνια με ένα μνημείο, το οποίο πλέον θεωρείται ότι του "ανήκει". Αυτό, σημαίνει, ότι η τάξη που "υιοθετεί" το μνημείο πρέπει να μελετήσει τη σχετική βιβλιογραφία, να πάρει συνεντεύξεις από ανθρώπους που σχετίζονται με αυτό (Εφορείες Αρχαιοτήτων, αρχιτέκτονες, εργάτες), να κάνει επιτόπια εξέταση, να μελετήσει τον όγκο και την αρχιτεκτονική του, να το φωτογραφήσει, να το σχεδιάσει, να το ζωγραφίσει, να προχωρήσει σε κατασκευή μακετών, και, τέλος, να το "αναδείξει". Γι' αυτό και σε όλες τις πόλεις που έχει λειτουργήσει μέχρι σήμερα το

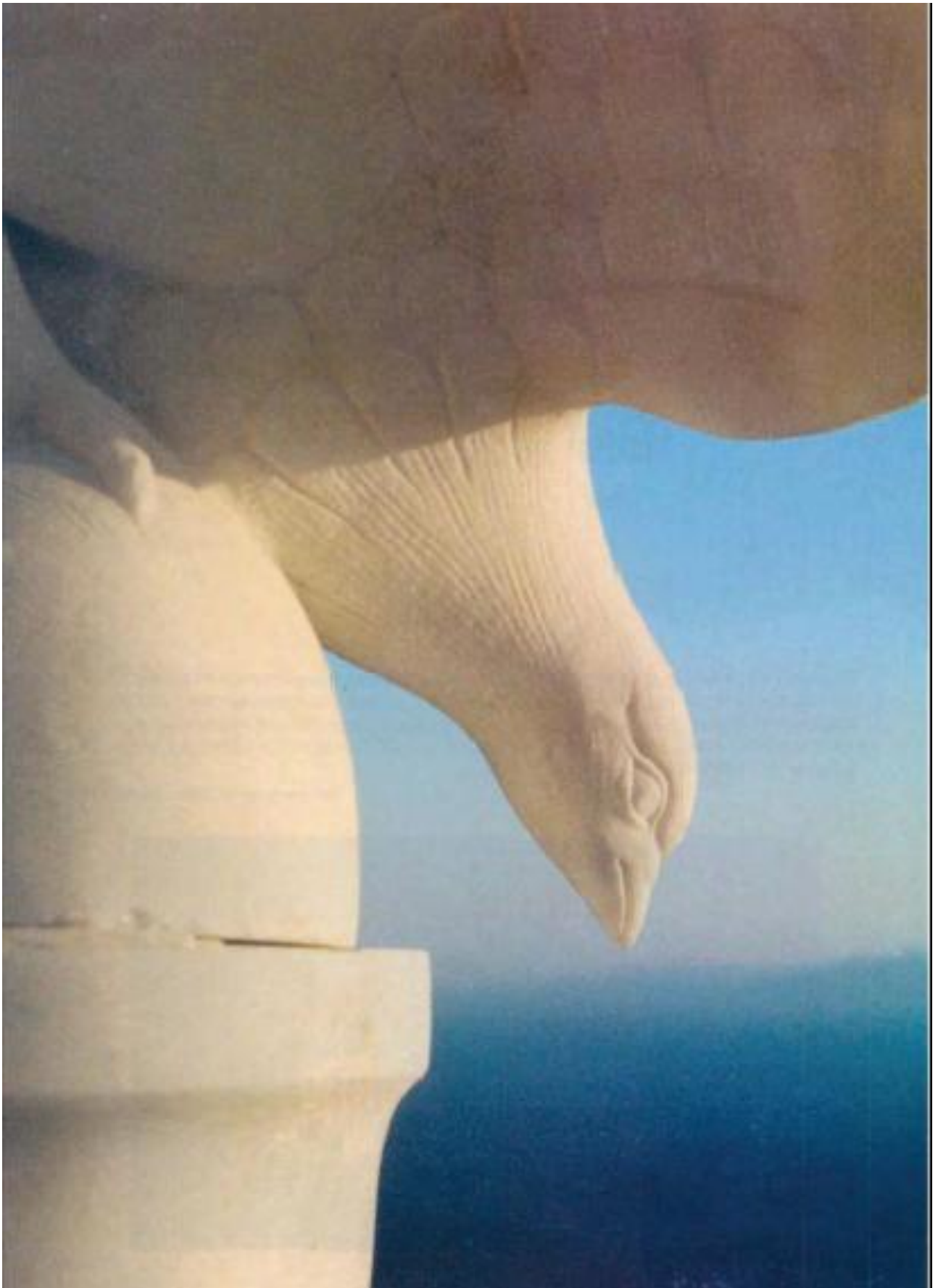
πρόγραμμα επελέγησαν υποβαθμισμένα μνημεία, άγνωστα στο ευρύ κοινό, τα οποία χρειάζονται τη φροντίδα της κοινότητας. Τα παιδιά θα πρέπει να κοινοποιήσουν τις μελέτες τους καταρχήν στις υπόλοιπες τάξεις του σχολείου τους, στην οικογένεια, στη γειτονιά, σ' ολόκληρη την πόλη μέσα από σχολικές εφημερίδες, εκθέσεις, ξεναγήσεις, ανακοινώσεις στα ΜΜΕ, σε άλλα σχολεία που συμμετέχουν στο πρόγραμμα, σε αντίστοιχα της Ευρώπης που συμμετέχουν στο "Πήγασος". Στην τελευταία φάση του προγράμματος θα γίνουν ανταλλαγές με άλλες ευρωπαϊ-

κές πόλεις, για να επικοινωνήσουν τα παιδιά μέσα από την εμπειρία τους. Αυτός είναι εξάλ-ου και ο στόχος του προγράμματος: να εξοικειωθούν τα παιδιά με την τοπική καταρχήν κι αργότερα με την εθνική κληρονομιά τους, και ν' αναδείξουν την ευρωπαϊκή διά-σταση των μνημείων που μελετούν, μέσα από το πρόγραμμα της "υιοθεσίας"

(Από τον ημερήσιο Τύπο, 11-6-1995).

πρώτα - πρώτα
η Ποίηση

1 ...Θα ήθελα, παρουσιάζοντας τα κείμενα αυτά, να το εξομολογηθώ αμέσως: δεν είμαι κριτικός ούτε πεζογράφος. Η ψυχολογική ανάλυση δε με τραβάει καθόλου-η παρατηρητικότητα μου λείπει σε μεγάλο βαθμό και κάθε απόπειρα περιγραφής με κάνει να πλήττω θανάσιμα. Ένα θέμα για να το εξαντλήσω, δεν έχω άλλον τρόπο παρά να το ζήσω γράφοντας. Που σημαίνει ότι βουτώ μέσα του πολύ προτού ξεκαθαρίσω τι θέλω να πω, και αφήνομαι να πλανηθώ εδώ κι εκεί, κατά προτίμηση στις γωνιές τις πιο σκοτεινές, προσπαθώντας να βλέπω ή, αν όχι, τουλάχιστον να ψαύω και ν' αναγνωρίζω.

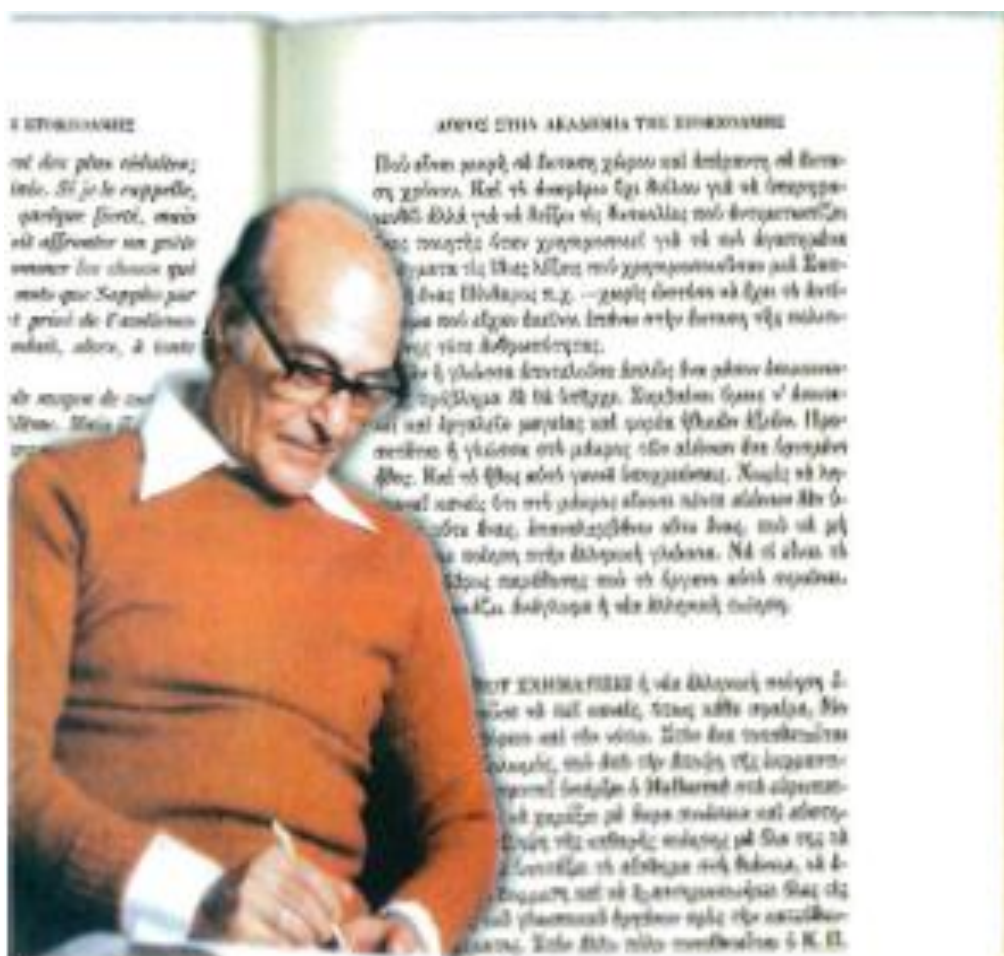
2 Όσο μπορώ. Γιατί, δυστυχώς, πολλές φορές τα ρεύματα με παρασύρουν, ξεχνιέμαι μπροστά

σε κάτι που μ' αρέσει και, καθώς το τρέξιμο της πέννας, με τις δικές του γοητείες, ξυπνά μέσα μου άλλα ένστικτα, βρίσκομαι, τη στιγμή που βγαίνω από το παράξενο αυτό κολύμπημα, πολύ μακριά, κάποτε χωρίς να' χω αγγίξει εκείνο που ζητούσα. Για να είμαι πιο ακριβής, τότε μόνο ξέρω τι θα έπρεπε να πω - αλλά είναι κιόλας αργά. Δεν μπαίνει κανένας δύο φορές μέσα στην ίδια ροή του ποταμού - για να θυμηθώ κι εγώ με τη σειρά μου τον μεγάλο Εφέσιο.

3 Βέβαια, υπάρχουν ποιητές προικισμένοι με αξιοθαύμαστο κριτικό ταλέντο. Υπάρχουν και άλλοι, που δε βγαίνουν ποτέ από τα όρια που τους έχει θέσει η Ποίηση. Το δικό μου αμάρτημα - και πείσμα - είναι ότι, χωρίς ν' α-

νήκω στους πρώτους, αρνήθηκα, να συμμορφωθώ με τους

δεύτερους πιστεύοντας ότι αυτά που κατά κανόνα είναι απαγορευμένα σ' ένα νόμιμο δοκιμογράφο, επειδή αποτελούν τεκμήρια κακού ύφους, σ' έναν ποιητή που θέλει, οπουδήποτε και αν μετατοπίζεται, να μένει εκείνος που πραγματικά είναι, μπο-

ρεί όχι μόνο να του συγχωρεθούν, αλλά ίσως - ίσως και να προσγραφούν στο ενεργητικό του. Κάτι περισσότερο: θα έλεγα ότι είναι χρέος του ποιητή, ακόμη και στο χώρο αυτόν, το γεωδαιτημένο από τα όργανα ακριβείας που διαθέτει η σκέψη, ν' αποτολμά κινήματα της ψυχής αιφνιδιαστικά και ανεξέλεγκτα να προκαλεί επεμβαίνοντας μες στη σύνταξη, πρωτοδοκίμαστους κλυδωνισμούς- το ύφος του, η γλώσσα του, ν' αποκτούν κάτι από το σκίρτημα του νεανικού οργανισμού, τη φορά του πουλιού προς τα ύψη.

4 Φυσικά, ένα τέτοιο πράγμα δεν είναι χωρίς κινδύνους. Μπορεί ένα ιδανικό μου να ήταν ανέκαθεν η διαφάνεια και, στην Ποίηση, να μου έφτανε η καθαρό-

τητα του ψυχισμού, που μπορούσε μια έκφραση να περικλείνει, για να πιστέψω πως την επέτυχα. Όμως η διαφάνεια των νοημάτων ήταν κάτι διαφορετικό· κι ώσπου να βρω κάποιον τρόπο ανταποκριθώ σ' αυτήν, γνώρισα περιπλανήσεις κι έφτασα σε υπερβολές, που άφησαν βαθιά τα σημάδια τους πάνω στα πρώτα μου κείμενα. Καθώς τα ξαναδιαβάζω σήμερα, μαζί με τη γοητεία, που είναι φυσικό να φέρνει το ξαναζωντανέμα μιας "ηρωικής εποχής", αισθάνομαι, την ίδια στιγμή, και μια έντονη απώθηση. Ενθουσιασμοί αδικαιολόγητοι, κάποτε, μπορώ να πω, και αντιπαθητικοί, φράσεις με απίθανο αλλά όχι, δυστυχώς, πάντοτε και αβίαστο μήκος, λυρικές εξάρσεις

χωρίς αντίκρισμα, γλωσσικοί ακροβατισμοί και φραστικά πουροτεχνήματα, γενικά μια περίσσεια λόγου που. κοντά στ' άλλα, δε μ' άφησε ποτέ να μιλήσω με τρόπο ευθύγραμμο γι' αυτά που αποτελέσανε, πιστεύω, τα κίνητρα και τη δικαίωση της ζωής μου.

- 5 Δεν πειράζει - μήτε τ' απαρνιέμαι αυτά τα κείμενα μήτε δοκιμάζω, στη βασική τους δομή τουλάχιστον, να τα διορθώσω. Αντιπροσωπεύουν στα μάτια μου την εποχή που, για έναν έφηβο, το γράψιμο δεν μπορούσε να 'ναι παρά μια συνειδητή, αδιάλλακτη και αδιάκοπη άσκηση ανορθοδοξίας. Και αυτό έχει σημασία. Όταν έπιανα την πένα, θυμάμαι, ήθελα να αισθάνομαι πριν απ' όλα ελεύθερος. Έτσι σα

να' βγαινα στα βουνά και να
μπορούσα να τσαγκρουνίζομαι
στ' αγριοκλώναρα, να ζουπάω
πού και πού κανένα μοσχομπί-
ζελο, να δρασκελάω χαντάκια,
να πίνω χούφτες το καθαρό νε-
ρό. Ήθελα στο βάθος, να τρα-
γουδήσω αλλιώς απ' ό,τι τρα-
γουδάνε
οι άλλοι -
κι ας ή-
τανε
φάλτσα.
Θέλω να
πω ότι
το βάρος
της γοη-
τείας έ-
πεφτε
στην πα-
ράβαση-
που σι-

γά-σιγά με τα χρόνια, είδα ότι ήταν πολύ περισσότερο μια πρόγευση της βαθύτερης αλήθειας, που κουβαλά μέσα της η νεότητα χωρίς να το γνωρίζει, παρά μια σκέτη αυθαιρεσία, ώστε να την κρίνεις με συγκατάβαση και να την προσπεράσεις. Και πως, στο κάτω-κάτω, αν με είχε οδηγήσει στ' αμαρτήματα που απαρίθμησα, έφταιγε η απειρία μου η προσωπική και όχι, καθόλου, η ίδια η αρχή, που μ' έβαζε να δυσπιστώ σε κάθε τι το παραδεγμένο και συστηματικά να το αντιστρατεύομαι.

6 Το κόκκινο πανί μου - το πιο κόκκινο - ήταν και είναι ακόμη η ευκολία. Την υποψιαζόμουνα παντού. Κάτω από τα κηρύγματα για την απλότητα, για την τάξη, για την εγκράτεια. Τη μυριζό-

μουνα πίσω από τις συνταγές για τον πεζό λόγο, που όφειλε τάχα να περιορίζεται στις μικρές περιεχτικές φράσεις και ν' απόφεύγει σαν το διάβολο τις εικονοπλαστικές αντιστοιχίες ή τους συναισθηματικούς συνειρμούς. Εξάλλου, με δυσαρέσκεια έβλεπα, ολοένα και περισσότερο γύρω μου, από ένα είδος νεοεγκεφαλισμού να ρέπουν όλοι προς την αφηρημένη έκφραση, τις ηθελημένες παρασιωπήσεις – αυτός προπάντων ο φόβος: μήπως τα πούμε όλα - τους μελετημένους υπαινιγμούς, τις έμμεσες αναφορές σε παλαιότερα στρώματα παιδείας, μια αληθινή πανδαισία για όλα τα γένη των συγχρόνων υδροκεφάλων.

7 Από αντίδραση έφτασα στο άλλο άκρο. Ήθελα να γίνει φανερό πως η γλώσσα μας είναι σε θέση. και μπορεί πια, ν' αποτυπώσει το πιο περίπλοκο ρητορικό σχήμα, να παρακολουθήσει ν' ανδρωθεί, ξυπνώντας και βάζοντας σ' ενέργεια όλες τις κρυφές της δυνατότητες, όλους εκείνους τους χυμούς, που είναι ικανοί με τη ζωηρή τους κυκλοφορία να θερμάνουν ακόμη και την πιο θεωρητική έκφραση, και να την απαλλάξουν από τη μυρουδιά του γραφείου, την κιτρινίλα της περγαμηνής[...]
(Ο Ελύτης, Ανοιχτά Χαρτιά)

► Ποιο είναι το "αμάρτημα" που εξομολογείται ο Ελύτης; Με ποια επιχειρήματα το δικαιολογεί; Να απαντήσετε με βάση την τρίτη παράγραφο.

► Ο Ελύτης αντιμετωπίζει με κριτικό μάτι τα πρώτα του κείμενα (δοκίμια). Αναγνωρίζει τα αρνητικά τους σημεία, αλλά επισημαίνει και τα θετικά. Να εντοπίσετε τα σημεία αυτά (αρνητικά και θετικά).

► Ο Ελύτης διατυπώνει την άποψη ότι για έναν έφηβο το γράψιμο δεν μπορεί να είναι "παρά μια συνειδητή, αδιάλλαχτη και αδιάκοπη άσκηση ανορθοδοξίας". Τι νομίζετε ότι εννοεί με αυτό;

► Ποιο είναι το κύριο θέμα που θίγει ο Ελύτης στο κείμενό του; Αφού εντοπίσετε το κύριο θέμα, δώστε έναν κατάλληλο τίτλο στο κείμενο,

το οποίο είναι απόσπασμα από ένα εκτενές δοκίμιο που προτάσσει ο Ελύτης στο έργο του "Ανοιχτά χαρτιά".

Δοκίμιο και επιστολή – Ο εξομο λογητικός τόνος στο δοκίμιο

■ Υποστηρίζεται ότι μερικές φορές το δοκίμιο παρουσιάζει κοινά στοιχεία με Δοκίμιο μια επιστολή. Στην περίπτωση αυτή το δοκίμιο παίρνει το ύφος της συνομιλίας και με ένα φίλο, της καθημερινής κουβέντας πάνω σε διάφορα θέματα, όπως περίπτωση συμβαίνει και σε μια επιστολή. Στο δοκίμιο αυτού του είδους ο δοκίμιογράφος εκφράζεται σε πρώτο ρηματικό πρόσωπο, περιπλανάται ελεύθερα από το ένα θέμα στο άλλο και χαίρεται την ελευθερία του

αυτοσχεδιασμού, και ορισμένες φορές ενδέχεται να κάνει μια προσωπική ιδεολογική κατάθεση ή και εξομολόγηση. Με τον τρόπο αυτό αναδύεται μέσα από το κείμενο η προσωπικότητα του δοκιμιογράφου.

► Μπορείτε να εντοπίσετε κάποια από τα παραπάνω στοιχεία στο δοκίμιο του Ελύτη;

► Ο Ελύτης βλέπει το δοκίμιο σαν ένα "χώρο γεωδαιτημένο από τα όργανα ακριβείας που διαθέτει η σκέψη". Θεωρεί, ωστόσο, χρέος του να παραμείνει ποιητής, παρόλο που "μετατοπίζεται» από το χώρο της ποίησης στο χώρο του δοκιμίου. Στο κείμενό του, λοιπόν, επικρατεί ο μεταφορικός και εικονοπλαστικός λόγος που προσιδιάζει στη λογοτε-

χνία. Να εντοπίσετε χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτού του λόγου.

► Ποια είναι η κυριολεκτική σημασία των παρακάτω μεταφορικών εκφράσεων;

-"το κόκκινο πανί μου-το πιο κόκκινο-ήταν και είναι ακόμη η ευκολία".

-"ήθελα, στο βάθος να τραγουδήσω αλλιώς απ' ό,τι τραγουδάνε οι άλλοι - κι ας ήτανε και φάλτσα".

-"να την απαλλάξουνε (τη γλώσσα) από τη μυρωδιά του γραφείου, την κιτριλίλα της περγαμηνής".

► Στην παράγραφο 5 ο Ελύτης χρησιμοποιεί μια παρομοίωση.

α) Να εντοπίσετε τα δύο σκέλη της παρομοίωσης. Τι παρομοιάζεται /συγκρίνεται με τι;

β) Να σχολιάσετε τα σύμβολα που χρησιμοποιούνται στο β' σκέλος της παρομοίωσης, π.χ. "σα να 'βγαινα στα βουνά", προσέχοντας κυρίως τη συνυποδηλωτική σημασία των ρημάτων.

γ) Τι νομίζετε ότι πετυχαίνει ο Ελύτης με τη χρήση της συγκεκριμένης παρομοίωσης;

► Προσγράψω-ομαι, συμμορφώνω-ομαι: α) να δώσετε συνώνυμες λέξεις/εκφράσεις, β) να σχηματίσετε σύνθετα ρήματα με α' συνθετικό διάφορες προθέσεις και να τα χρησιμοποιήσετε σε φράσεις.

- γεωδαισία, πανδαισία, αυθαιρεσία: να ετυμολογηθούν και να χρησιμοποιηθούν σε φράσεις.

- αντιστρατεύομαι, χλιδή, ανεξέλεγκτος, αιφνιδιαστικός, συγκατά-

βαση, δυσπιστώ: να βρείτε συνώνυμα.

- αδιάλλαχτος, ανορθόδοξος, εγκράτεια: να βρείτε αντώνυμα.

- έξαρση, κλυδωνισμός, παράβαση, παρασιώπηση, υπαινιγμός, αποτυπώνω: να σχηματίσετε φράσεις, φροντίζοντας να φαίνεται καθαρά η σημασία των λέξεων.

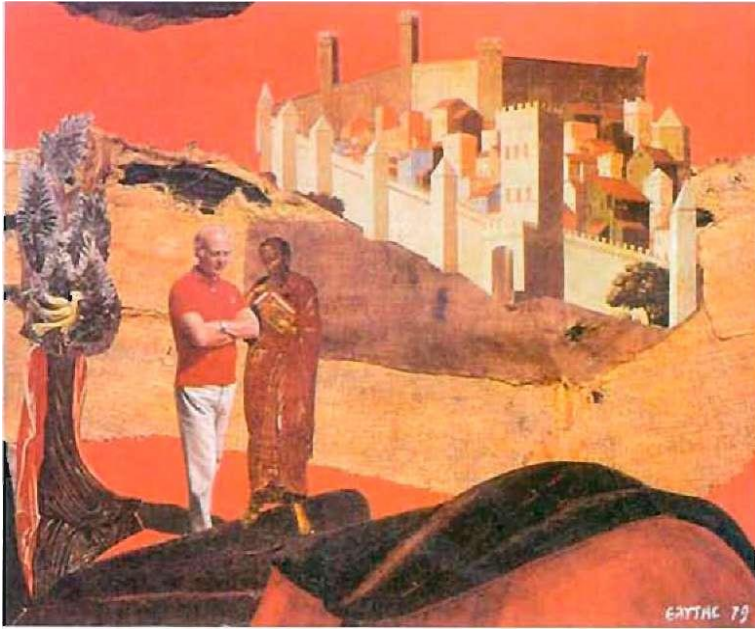
▶ Προσέξτε τη χρήση της άνω τελείας στο κείμενο π.χ. § 1 στ. 7, § 2 στ. 8, §3 στ. 15, § 4 στ. 6, § 5 στ. 1. Συζητήστε τη λειτουργία της άνω τελείας στις παραπάνω περιπτώσεις, λαμβάνοντας υπόψη όσα αναφέρονται στη Γραμματική σχετικά με τη χρήση του συγκεκριμένου σημείου στίξης.

▶ Ο Ελύτης δηλώνει ότι παραμένει πιστός στη βασική αρχή που τον ωθούσε, όταν ήταν νέος, στην "πα-

ράβαση", που τον έβαζε να δυσπιστεί σε καθετί παραδεγμένο και να το αντιστρατεύεται συστηματικά. Πώς αντιμετωπίζεις εσύ τα "παραδεγμένα" στο πλαίσιο της σχολικής ή της εξωσχολικής σου ζωής; Ποια από αυτά σε προβληματίζουν, σε ενοχλούν, σε κάνουν να δυσπιστείς; Σε ποια συμμορφώνεσαι και με ποιο τίμημα; Σε ποια από αυτά αντιδράς και με ποιο τρόπο; Να εκφράσεις ελεύθερα τις σκέψεις και τα συναισθήματά σου σε ένα κείμενο με εξομολογητικό τόνο.

► Να αναπτύξετε τις απόψεις σας σχετικά με την ελευθερία του γραπτού λόγου μέσα στο πλαίσιο του σχολείου. Πόσο ελεύθερα αισθάνεται ο μαθητής, όταν καλείται να γράψει ένα κείμενο στο γλωσσικό, κυρίως, μάθημα; Ποιες δεσμεύσεις αντιμετωπίζει ως προς τη μορφή και

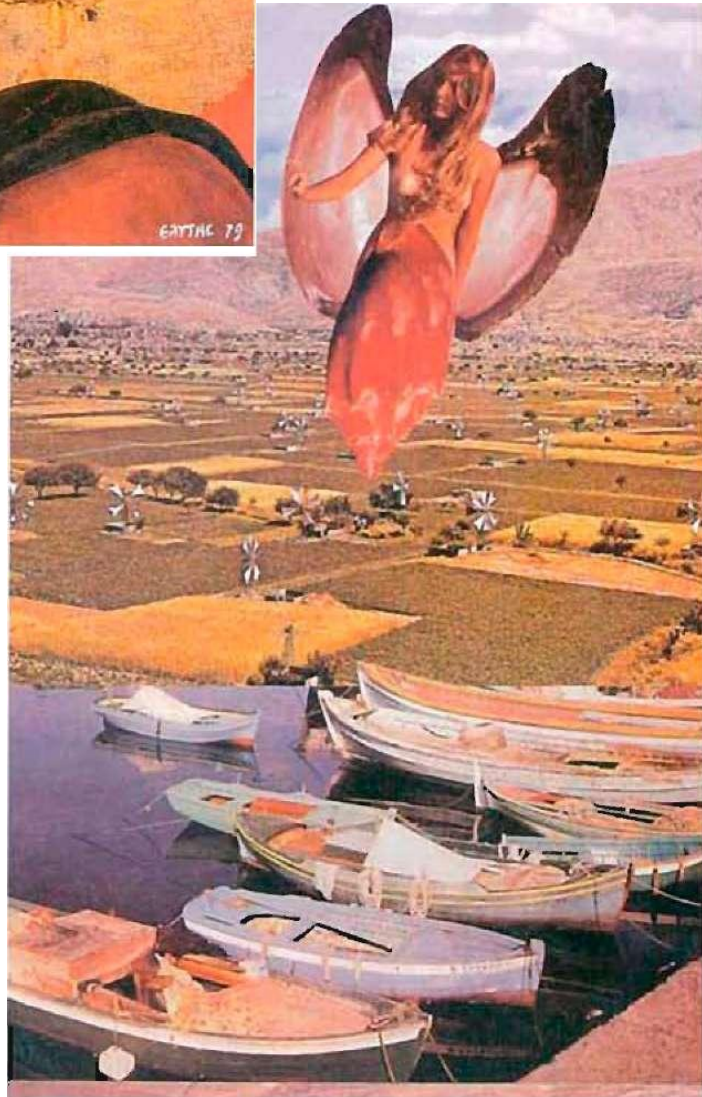

**Έργα του
Οδυσσέα
Ελύτη.**

**επάνω:
Εκτός των
τειχών, 1979**

**Δεξιά: Το
μήνυμα, 1968**

το περιεχόμενο του κειμένου; Με ποιες προϋποθέσεις θα μπορούσε ο μαθητής, από τη μια να εκφράζεται ελεύθερα, και από την άλλη να

καλλιεργεί συστηματικά μέσα στο σχολείο την ικανότητα του στο γραπτό λόγο;

Υποθέστε ότι το κείμενο σας πρόκειται να δημοσιευτεί ως άρθρο σε μαθητικό περιοδικό.

► Διαβάστε το παρακάτω κείμενο που αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα δοκιμίου που κινείται στο χώρο της λογοτεχνίας. Προσπαθήστε λοιπόν, να το προσεγγίσετε, όπως προσεγγίζουμε ένα λογοτεχνικό κείμενο, ένα ποίημα. Προσέξτε κυρίως το συνειρμικό παιχνίδι με τις λέξεις, τις εικόνες και τις ιδέες. Σε ένα τέτοιο δοκίμιο οι εικόνες γίνονται σύμβολα που έχουν σκοπό κυρίως να υποβάλουν κάποια νοήματα παρά να πείσουν.

Άνοιξη του E.B. White (Απρίλης 1941)

Σημειώσεις για την εποχή της άνοιξης και για οτιδήποτε άλλο μας έρχεται στο νου για μια μεθυσμένη φύση.[...]

Το μεθύσι της άνοιξης είναι ένα

σχήμα λόγου για τα περισσότερα πλάσματα, αλλά και ένα αρνί σημαίνει μια αληθινή κρασοκατάνυξη. Τα πολύ μικρά αρνάκια που μένουν πιστά σε μια δίαιτα μόνο με γάλα, κρατιούνται αρκετά καλά στα πόδια τους, αλλά τα μεγαλύτερα (εκείνα που είναι σε γυμνασιακή ηλικία) παραπατούν γυρνώντας από τη βοσκή, και, αφού τρεκλίσουν στην αυλή του μαντριού για λίγα λεπτά, καταρρέουν. Βγάζουν αφρούς από το στόμα, και μπορείτε να τα ακούσετε να τρίζουν τα δόντια τους από δώδεκα μέτρα μακριά. Είναι μια γενναία κρασοκατάνυξη, αυτό το ανοιξιάτικο μεθύσι. Έχω τη σύριγγά μου γεμάτη με τσάι. και τη μεταχειρίζομαι - στα διαστήματα που μεσολαβούν από το ένα κείμενό μου στο άλλο - για τις χειρότερες περιπτώσεις. Η φετινή χρονιά δεν είναι τόσο

άσχημη όσο η περσινή, γιατί έχω λιγότερα αρνιά και περισσότερο τσάι.

Δεν έχω δει ακόμα φίδι, αλλά δεν έχω περάσει απέναντι, στο σωρό με τις πέτρες ούτε σήκωσα καμιά πέτρα.

Δύο ψαρόνια ανακαινίζουν το κούφωμα στο ξύλο ενός βαλσαμόδεντρου στο απέναντι λιβάδι, ξαναδιευθετώντας το χώρο και προσπαθώντας να ετοιμάσουν το καθετί (να γεννήσουν τα αυγά, να κλωσήσουν τα πουλιά και να τα αμολήσουν) πριν φτάσουν οι δρυοκολάπτες, που βαδίζουν κατευθείας μέσα, απρόσεχτα.

Υπάρχει μια στροφή στο ποίημα του Robert Frost "Δυο αλήτες στην εποχή της λάσπης" (Two Tramps in Mud Time) που περιγράφει μια απριλιάτικη στιγμή, όταν η ατμό-

σφαιρα και ο ουρανός δίνουν μια ανοιξιιάτικη αίσθηση, αλλά ξαφνικά ένα σύννεφο διασχίζει το μονοπάτι του ήλιου και ένα τσουχτερό αεράκι σε ανακαλύπτει, και ξαναβρίσκεσαι πίσω στα μέσα του Μάρτη. Οποιοσδήποτε έχει ζήσει στην εξοχή, γνωρίζει αυτού του είδους τη στιγμή - την υπόσχεση της ζέστης, την ελπίδα που ορθώνεται, την άσπλαχνη απόρριψη.

Υπάρχει ένα άλλο είδος ημέρας που χρειάζεται να τη δοξολογήσουμε με τραγούδια - η ημέρα των ημερών, όταν η άνοιξη επιτέλους υψώνει το πρόσωπό της να τη φιλήσουν, εσκεμμένα και απτόητα. Την ημέρα εκείνη κανένας άνεμος δε φυσάει, ούτε στους λόφους ούτε στο νου' κανένα κρύο δεν περονιάζει το κόκαλο. Είναι μια ημέρα που μπορεί να 'ρθει μόνο σε ένα βορινό

κλίμα, όπου έχει μαζευτεί ένα μακρόχρονο υπόστρωμα ψύχρας, ένα μακρόχρονο έλλειμμα ήλιου [.....]

Οποτεδήποτε μιλάω για την άνοιξη, ή για κάποιες ηδονές που δοκιμάζω, ή για την ευχάριστη εξοχή, σκέφτομαι μια κουβέντα που είχα με έναν φίλο στην πόλη, λίγο πριν φύγω. "Ευελπιστώ" είπε με ένα άσχημο πονηρό βλέμμα "πως θα απαλλάξεις το αναγνωστικό κοινό από τις ασήμαντες εν ευδαιμονία περιπέτειές σου".

Απ' όλες τις συνηθισμένες δουλειές του αγροκτήματος καμιά δεν είναι περισσότερο λεπτή ούτε έχει περισσότερους περιορισμούς από το να φροντίζεις έναν εκκολαπτικό φούρνο. Όλοι οι εκκολαπτικοί φούρνοι είναι ιδιότροποι, και μερικοί από αυτούς είναι πραγματικοί εφιάλτες. Ο δικός μου καίει κάρβου-

νο, και έχει μόνο μια μέτρια απόδο-
ση. Με το σύστημα που έχει για να
ελέγχει τον αέρα, σύστημα που α-
νοίγει και κλείνει, ο φούρνος αυτός
κατέχει τα όνειρά μου, από τα μεσά-
νυχτα, που πάω ύπνο, ως τις πέντε
η ώρα, που σηκώνομαι, φοράω μια
μπλούζα κι ένα παντελόνι πάνω
από τις πιτζάμες μου, και παραπα-
τώ μέσα στα χαράματα για να δια-
βάσω το θερμόμετρο κάτω από το
σκέπαστρο, και να δω πως τα 254
μικρά αθώα πουλάκια μου είναι κα-
τάλληλα τοποθετημένα σε κανονικό
κύκλο γύρω από τη μεγάλη σιδερέ-
νια τους μαμά. Αν είμαι τυχερός, το
θερμόμετρο δείχνει και τα κοιτοπου-
λάκια τρώνε, ευτυχισμένα, το αγα-
πημένο τους πρόγευμα με δημητρι-
ακά, που στοιχίζει 2,65 δολάρια η
σακούλα αλλά υπάρχει και μια πι-
θανότητα, κατά τη νύχτα να έχει πε-

ράσει κι από εδώ κανένας περιπλανώμενος άνεμος, να κόρωσε το φούρνο στους 43°, να έκαψε όλο το κάρβουνο και να άφησε ένα δοχείο γεμάτο από μισοσβησμένες στάχτες. Στην περίπτωση αυτή, το θερμόμετρο δείχνει τώρα 20° και τα κοτοπουλάκια στέκονται γύρω γύρω με τους γιακάδες τους σηκωμένους, χουχουλιάζοντας τα χέρια τους και μοιάζοντας σαν μια ομάδα εκχιονισμού κάτω από το υπόστεγο, στη μέση μιας τσουχτερής χειμωνιάτικης νύχτας.

Για κοτόπουλα που χρειάζονται τη μητρική φροντίδα, ένας φούρνος έχει ένα στ' αλήθεια πλεονέκτημα απέναντι σε μια κότα: παραμένει στον ίδιο τόπο και ξέρεις πάντοτε πού βρίσκεται. Ακριβώς εκεί τα πλεονεκτήματά του παύουν. Απ' όλες τις άλλες απόψεις μια κότα είναι

ισοδύναμη με οποιονδήποτε φούρνο που έχει ποτέ κατασκευαστεί. Ο θερμοστάτης μιας κότας βρίσκεται πάντοτε σε τέλεια τάξη, και η θαλπωρή της έχει εκείνη την περίεργα ακαθόριστη ιδιότητα της κοινωνικότητας, που πιστεύω πως σημαίνει πολλά για ένα κοτόπουλο και διατηρεί την εσωτερική του διάθεση σε καλή κατάσταση. Μια κότα επιπλέον, είναι αεροστεγής. Όταν μαζεύει τους μικρούς της προστατευόμενους κάτω από τα φτερά της, τα ρεύματα αέρος στο πάτωμα εκμηδενίζονται. Μια κότα έχει πλουσιότερο λεξιλόγιο απ' ό,τι ένας φούρνος και μπορεί να μεταδίδει ιδέες πιο εύκολα - πράγμα που είναι ευκταίο, παρόλο που μερικές από τις ιδέες μιας κότας είναι επιπόλαιες και πολλές από τις υποψίες της αβάσιμες. Και φυσικά μια κότα είναι ένας καλός

κουβαλητής και κάνει πολλή από τη χοντροδουλειά, που ο συνηθισμένος σημερινός φούρνος είναι ανίκανος να κάνει. Μια κότα δεν έχει ανάγκη να την τινάξουν, και κόκκινα αναμμένα κάρβουνα ποτέ δεν κυλούν από αυτήν πάνω στο στεγνό πάτωμα.

Οποιοσδήποτε έχει μια φωτιά στον νου του βρίσκεται σε ένα είδος έκστασης. Έχω δει κατοίκους των περιχώρων πάνω σε τρένα που τους πηγαινοφέρνουν καθημερινά στη δουλειά, οι οποίοι είχαν πάνω τους το αδιάψευστο σημάδι εκείνου που ανάβει φωτιά. Οι μάγειροι το έχουν - εκείνοι που μαγειρεύουν ακόμα πάνω σε αληθινές φωτιές. Αλλά ο χειριστής ενός εκκολαπτικού φούρνου το έχει το σημάδι σε βαθμό αξιολύπητο. Από τη φωτιά του δεν εξαρτάται μόνον η ασφάλεια

των σωληνώσεων ή η άνεση των ενοίκων η φωτιά του είναι θέμα ζωής και θανάτου για εκατοντάδες μωρά. Αν της λείψουν και 9° βαθμοί ακόμη, τα κοτοπουλάκια θα συνωστισθούν σε μια γωνιά και θα πεθάνουν από ασφυξία. Αν ποτέ βρεθείτε στην εξοχή την άνοιξη και δείτε ένα πρόσωπο που δεν είναι σαν τα άλλα πρόσωπα, μπορείτε να είστε βέβαιοι ότι κοιτάζετε κάποιον που έχει έναν εκκολαπτικό φούρνο στο νου του.

Την άνοιξη αυτή του 1941 ένας άντρας φροντίζει τη φωτιά του μέσα σε μια έκσταση που γίνεται όλο και πιο βαθιά, επειδή είναι εξωπραγματική σαν ένα όνειρο, ενώ τα πράγματα είναι όπως είναι στον κόσμο. Νομίζω μερικές φορές πως είμαι τρελός- όλοι οι άλλοι πολεμούν και πεθαίνουν ή δουλεύουν για μια υ-

πόθεση ή γράφουν στον γεροισιαστή τους, κι εγώ φροντίζω μερικά κοτόπουλα ποικιλίας Barred Rock. Αλλά η γη και τα πλάσματα που πάνε μαζί της, είναι το μόνο καλό που απόμεινε, και αυτά είναι οι συγγραφείς του βιβλίου που βρίσκω πως αξίζει να διαβαστεί και, όπως και να 'ναι, ένας άντρας πρέπει να ζει καταπώς τον οδηγούν οι πεπιοθήσεις του, ακόμη κι αν οι πεπιοθήσεις του είναι τα αναμμένα κάρβουνα στη βάση μιας θερμάστρας. Την Κυριακή 6 Απριλίου, τη μέρα που η γερμανική εαρινή επίθεση άρχισε στα Βαλκάνια, κάπνα άρχισε να σχηματίζεται στη μια πλευρά της σχάρας μου, και στις επόμενες τρεις μέρες (ή μέχρις ότου βρήκα τι έφταιγε) είχα μια εξασθενημένη φωτιά στα χέρια μου. Προσπαθούσα να τελειώσω κάτι που έγγρα-

φα, δουλεύοντας με τη μεγαλύτερη δυνατή ταχύτητα, και έτσι έπρεπε να μένω ως αργά το βράδυ για να κάνω τη δουλειά μου και έπειτα να σηκώνομαι νωρίς το πρωί για να βεβαιώνομαι πως ακόμα είχα έναν ζεστό εκκολαπτικό φούρνο· έτσι, για τρεις μέρες δεν κοιμήθηκα σχεδόν καθόλου, και άρχισα να νιώθω τα δυσάρεστα συμπτώματα και τη ζαλάδα της υπερκόπωσης του μυαλού. Το απόγευμα της τρίτης μέρας κουλουριάστηκα με προσοχή μπροστά στο φούρνο, προσπαθώντας για εκατοστή φορά να καταλάβω γιατί μια καλά τυναγμένη και πρόσφατα τροφοδοτημένη θερμάστρα δεν κρατούσε σταθερή θερμοκρασία, όπως θα έπρεπε. Το θερμόμετρο είχε πέσει στους 20° και τα νεογέννητα, έτοιμα για ύπνο, είχαν παγώσει και δε σχημάτιζαν το μα-

γικό κύκλο που είναι απαραίτητος για τη νυχτερινή τους υγεία, αλλά στριμώχνονταν, μεγάλος μαύρος όγκος, πάνω στον έναν τοίχο.

Για μια στιγμή ένιωσα σαν να επρόκειτο να μου ῥθει αυτό που ο κόσμος εδώ γύρω ονομάζει "τρελή φάση", και ακριβώς εκείνη την κρίσιμη στιγμή κάποιος χτύπησε την πόρτα. Ξεμαντάλωσα την πόρτα, και ήταν ο γιος μου για να μου πει πως το δείπνο ήταν έτοιμο και πως "τα νέα από τον πόλεμο ήταν πολύ άσχημα". Για ένα μόλις δευτερόλεπτο ένιωσα συντριμμένος και συγχυσμένος και φοβισμένος. Μα αυτό δεν κράτησε. Γρήγορα κατάλαβα πως η ζεστασιά που απέμενε σ' αυτόν τον πεισματάρη φούρνο ήταν όλα όσα είχα να αντιτάξω απέναντι στη ναζιστική ιδέα του Fruhling (της Άνοιξης). Δυνάμωσα τη φωτιά λιγά-

κι, φόρτωσα καμιά εκατοστή κοτόπουλα σε ένα καλάθι, μέσα στο μισοσκοτάδο, και τα μοίρασα γύρω από την άκρη του στέγαστρου, σε μια θέση πιο ευνοϊκή για ύπνο. Έπειτα έφαγα και πήγα να κοιμηθώ. Στις έντεκα σηκώθηκα, πήρα ένα φακό, και βγήκα έξω για να ξαναπιιάσω τη σκοπιά μου σ' αυτόν τον παράξενο ψυχρό κόσμο. Από τις έντεκα ως τις δώδεκα απλώς καθόμουν, ακούγοντας τις εξασθενημένες, ανήσυχες φωνές των μικροσκοπικών πλασμάτων, και τότε-τότε κοιτάζοντας το θερμόμετρο. Είχε πέσει πάνω από δύο βαθμούς, κάτω από τους 18°.

Στις δώδεκα άρχισα τα πειράματα με έναν νέο τύπο μασιάς. Στις δωδεκάμισι εντόπισα το πουρί. Γύρω στη μία η ώρα το είχα σπάσει και είχα βγάλει έναν κουβά γεμάτο

σβησμένες στάχτες. Έπειτα φόρτωσα άλλη μια φουρνιά κοτόπουλα στο καλάθι, για να ξαλαφρώσω την περιοχή του συνωστισμού (όπως κάθε καλός τροχονόμος) και άκουσα εκείνον τον πάρα πολύ οικείο ήχο - τη γεμάτη υγεία ανάσα μιας φωτιάς που την είχαν παρατήσει νομίζοντάς την σβησμένη.

Χώρες λεηλατούνται, κοιλάδες ποτίζονται με αίμα. Αν και φαίνεται παράκαιρο, εγώ ακόμα δημοσιεύω την πίστη μου στο αυγό, στα περιεχόμενα του αυγού, στο ζεστό κάρβουνο και την ανάγκη να ενασχολείστε με οποιαδήποτε φωτιά σας ευχαριστεί και σας στηρίζει.

E. B. White
Scholes και Klaus. Στοιχεία του
δοκιμίου, Μτφ. Α. Παρίση. Εκδ.
Κωνσταντινίδη)

► Με βάση τις επισημάνσεις που έγιναν στην αρχή προσπαθήστε να απαντήσετε στις ακόλουθες ερωτήσεις:

Σε ποιον απευθύνεται ο συγγραφέας; Ποιο είναι το σύμβολο που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας και ποια είναι τα σημαντικότερα νοήματα που υποβάλλει μέσω αυτού του συμβόλου; Σε ποιο σημείο του δοκιμίου ο συγγραφέας απευθύνεται στον αναγνώστη; Ποια στάση εκφράζει ο συγγραφέας με το κείμενό του απέναντι στη ναζιστική λαίλαπα;

► Πώς προοικονομεί ο συγγραφέας, με την πρώτη κιόλας παράγραφο, τη δομή και το στοχαστικό χαρακτήρα του δοκιμίου του; Πού νομίζετε ότι θα περιορίσει κυρίως το στοχασμό του; (Προσέξτε κυρίως τα εναρκτήρια τμήματα του δοκιμίου και εκμεταλλευτείτε τις νύξεις και τη

συνειρμική δύναμη των λέξεων, εικόνων και ιδεών).

► Βρείτε και συσχετίστε τις συνειρμικές συνδέσεις της λέξης "άνοιξη". Ποιες ιδέες σας υποβάλλουν;

► Εξετάστε το τμήμα του δοκιμίου που αρχίζει με τις δυσκολίες του "να φροντίζεις έναν εκκολαπτικό φούρνο". Πώς συνδέεται με το θέμα του δοκιμίου; Σε ποιες σκέψεις οδηγεί το συγγραφέα η σύγκριση του φούρνου με την κότα;

► Παρατηρήστε τις συγγραφικές ενασχολήσεις του συγγραφέα με τις άλλες του ενασχολήσεις και με τα συμβάντα γύρω του. Σε ποιες συγκρούσεις τον οδηγούν;

► Τι ρόλο παίζουν στο δοκίμιο οι λέξεις "ζεστασιά" και "φωτιά";

► Ο συγγραφέας δίνει συμβολικό περιεχόμενο στις λέξεις "αυγό" και

"κάρβουνο". Σε ποια θέση καταλήγει;

▶ Μπορείτε να ανιχνεύσετε το στοιχείο της πειθούς σ' αυτό το δοκίμιο;

▶ Ποιος είναι ο κυρίαρχος τόνος του δοκιμίου: Από ποιες λέξεις και φράσεις φαίνεται;

▶ Διαβάστε το παρακάτω απόσπασμα από ένα δοκίμιο του Σβάιτσερ. Ποιος είναι ο κυρίαρχος τόνος σ' αυτό το δοκίμιο;

* Αναπλέαμε σιγά-σιγά έχοντας αντίθετο το ρεύμα του ποταμού και αναζητούσαμε με δυσκολία το δρόμο μας ανάμεσα σε στενές διαβάσεις από άμμο. Ήτανε η εποχή της ξηρασίας. Καθισμένος στο κατάστρωμα του ενός ρυμουλκού και α-

---

* Διατηρήθηκε η ορθογραφία του κειμένου

διαφορώντας για ό,τι συνέβαινε γύρω μου, προσπαθούσα να συλλάβω εκείνη τη βασική και παγκόσμια έννοια της ηθικής που δεν μας δίνει καμία φιλοσοφία. Γέμιζα τη μία σελίδα πίσω από την άλλη με μοναδικό σκοπό να συγκεντρώσω το μυαλό μου στο πρόβλημα που πάντα μου ξέφευγε. Πέρασαν έτσι δύο μέρες. Το βράδυ της τρίτης μέρας, όταν με την δύση του ήλιου προχωρούσαμε, διασκορπίζοντας μια αγέλη ιπποποτάμων, μου ήρθαν ξαφνικά, χωρίς να τις προαισθανθώ ή να τις ζητήσω, οι λέξεις "Ο σεβασμός της ζωής". Η μπρούτζινη πόρτα υποχώρησε και φάνηκε το μονοπάτι μέσα στη ζούγκλα. Επιτέλους άνοιξα το δρόμο προς το κέντρο, όπου συναντώνται η θετική άποψη της ζωής και η επιβεβαίωση του κόσμου μαζί με την ηθική. Είχα βρει τη

ρίζα του προβλήματος. Ήξερα ότι το σύνολο, που καθορίζει έναν πολιτισμό άξιο του ονόματός του, βασίζεται πάνω στη σκέψη.

Ποιος είναι ο σεβασμός της ζωής και πώς γεννιέται μέσα μας;

Αν ο άνθρωπος θέλει να έχει και ξεκάθαρη ιδέα για τον εαυτό του και για τις σχέσεις του με το σύμπαν, πρέπει συνεχώς να αποφεύγει τις διάφορες έννοιες που δημιούργησε η σκέψη του και η γνώση του για να μπορέσει να σκεφθεί για το βασικό, άμεσο και συνεχές γεγονός που είναι η ίδια του η συνείδηση.

Ο Ντεκάρτ ξεκινά τη σκέψη του από την αρχή: Σκέπτομαι, άρα υπάρχω. Η εκλογή αυτής της αρχής τον οδηγεί αναπόφευκτα στο δρόμο της αφηρημένης σκέψεως. Από αυτή την τεχνητή και χωρίς περιεχόμενο σκέψη, δεν μπορεί να προ-

κύψη κάτι, που να ξεκαθαρίζει τις σχέσεις του ανθρώπου με το σύμπαν. Στην πραγματικότητα, το άμεσο γεγονός της συνειδήσεως, έχει ήδη ένα περιεχόμενο. Σκέπτομαι, σημαίνει ότι σκέπτομαι κάποιο πράγμα. Το πιο άμεσο διαδεδομένο της ανθρωπίνης συνειδήσεως διατυπώνεται ως εξής: "Είμαι ζωή που θέλω να ζήση, πλαισιωμένη από τη ζωή που θέλει να ζήση". Είναι σαν θέληση της ζωής, πλαισιωμένη από μία θέληση της ζωής, την οποία ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται μόνος του κάθε φορά που στοχάζεται πάνω στον εαυτό του και στον κόσμο που τον περιβάλλει.

Όπως η θέλησή μου για τη ζωή περιλαμβάνει μια φλογερή επιθυμία για τη συνέχισή της και αποβλέπει στη μυστηριώδη έξαρση της θελήσεως της ζωής, την οποία ονομά-

ζουμε ευτυχία, το ίδιο περιλαμβάνει επίσης το φόβο της εξαφανίσεως και της μυστηριώδους ελαττώσεως της θελήσεως της ζωής που ονομάζεται πόνος. Έτσι συμβαίνει επίσης και με κάθε θέληση της ζωής, που υπάρχει γύρω μου, η οποία μπορεί να εκφράζεται ή να παραμένει αμίλητη έναντι μου. Ο άνθρωπος πρέπει τότε να αποφασίσει πώς θα συμπεριφερθεί έναντι της θελήσεως της ζωής. Μπορεί να την αρνηθεί. Εάν όμως αισθανθεί ότι η θέληση της ζωής μετατρέπεται σε θέληση της μη υπάρξεως, όπως είναι η περίπτωση της ινδικής σκέψεως και γενικά κάθε πεσιμιστικής απόψεως, τότε έρχεται σε αντίθεση με τον ίδιο τον εαυτό του, διότι θεμελιώνει την άποψή του για τον κόσμο σε μια εσφαλμένη και απραγματοποίητη θέση.

Η ινδική σκέψη, όπως και η θεωρία του Σοπενάουερ, είναι γεμάτες από αντιθέσεις, γιατί είναι υποχρεωμένες να κάνουν συνεχώς υποχωρήσεις στην θέληση της ζωής η οποία ανθίσταται, πάρ' όλες τις αρνήσεις του κόσμου, παρόλο που δεν θέλουν να ομολογήσουν αυτές τις υποχωρήσεις. Η μόνη συνεπής με τον εαυτό της άρνηση της ζωής είναι εκείνη που αποφασίζει να θέσει τέρμα στη φυσική ύπαρξη. Όταν ο άνθρωπος επιβεβαιώνει την θέλησή του για τη ζωή, συμπεριφέρεται κατά ένα τρόπο φυσικό και αληθινό, γιατί επιβεβαιώνει μια πράξη που έχει ήδη ολοκληρωθεί στην ενστικτώδη σκέψη του και ανανεώνεται στην ευσυνείδητη σκέψη του.

Η αφετηρία της σκέψεως, που πάντοτε είναι ίδια, είναι η ιδέα ότι ο άνθρωπος δεν παραδέχεται την ύ-

παρξη του σαν ένα απλό δεδομένο, αλλά την αισθάνεται σαν ένα ανεξερεύνητο μυστήριο.

Η επιβεβαίωση της ζωής είναι μια πνευματική πράξη, χάρη στην οποία ο άνθρωπος παύει να ζει απλώς και αρχίζει να αφοσιώνεται στη ζωή του με κάποιο σεβασμό για να της δώσει την πραγματική αξία της. Η επιβεβαίωση της ζωής σημαίνει να αποκτήσει περισσότερο βάθος, περισσότερη εσωτερικότητα και έξαρση της θελήσεως της ζωής.

Ο άνθρωπος που σκέπτεται νιώθει την ανάγκη να εκδηλώσει τον ίδιο σεβασμό της ζωής προς κάθε άλλη θέληση ζωής σαν την δική του. Θεωρεί σαν καλό να διατηρήσει την ζωή και να εξυψώσει όσο μπορεί ψηλότερα κάθε ζωή επιδεικτική εξέλιξεως. Θεωρεί ότι είναι κα-

κό να καταστρέψη τη ζωή, να την βλάβη ή να εμποδίσει την ανάπτυξή της όταν είναι ικανή. Αυτή είναι η απόλυτη και βασική αρχή της ηθικής και το βασικό αξίωμα της σκέψης.

Το μεγάλο κενό της ηθικής μέχρι σήμερα ήταν ότι νόμιζε πως είχε να κάνει με τις σχέσεις του ανθρώπου με τους ανθρώπους, ενώ στην πραγματικότητα πρόκειται για τη στάση του ανθρώπου έναντι του σύμπαντος και κάθε ύπαρξης που βρίσκεται κοντά του. Τότε μονάχα είναι ο άνθρωπος ηθικός όταν η ζωή αυτή καθ' εαυτή, όπως η ζωή του φυτού, του ζώου και των ανθρώπων, είναι γι' αυτόν ιερή. και όταν προσπαθή, μέσα στις δυνατότητές του, να βοηθήσει κάθε ζωή που κινδυνεύει.

Μονάχα η παγκόσμια ηθική του συναισθήματος της ευθύνης, που επεκτείνεται σε κάθε τι που ζη, μπορεί να θεμελιωθή γερά πάνω στη σκέψη. Η ηθική που ρυθμίζει τη συμπεριφορά μόνο μεταξύ των ανθρώπων δεν είναι παρά ένα απόσπασμα ηθικής.

Η ηθική του σεβασμού της ζωής περιλαμβάνει μέσα στην έννοιά της κάθετι που μπορεί να εκδηλωθή σαν αγάπη, αυταπάρνηση, συμπόνοια στη δυστυχία, συμμετοχή στην χαρά και κοινή προσπάθεια.

(Άλμπερτ Σβάιτσερ, Η ζωή μου και η σκέψις μου, Εκδ. ΓΑΛΑΞΙΑΣ. Αθήνα, 1965, σ. 166-169)

► Δώστε το διάγραμμα του δοκιμίου. Εντοπίστε τις συνδετικές λέξεις ή φράσεις ανάμεσα στις παραγράφους.

▶ Το δοκίμιο έχει ένα αφηγηματικό τμήμα και ένα στοχαστικό. Ξεχωρίστε τα τμήματα και δείξτε πως γίνεται η μετάβαση από το ένα στο άλλο. Στη συνέχεια εντοπίστε ποιο είναι το κεντρικό πρόβλημα που απασχολεί το συγγραφέα.

▶ Ο συγγραφέας θεωρεί τη σκέψη καθοριστικό στοιχείο του πολιτισμού. Ο Ντεκάρτ ξεκινά τη σκέψη του από την αρχή : "Σκέπτομαι, άρα υπάρχω". Σε τι διαφοροποιείται η σκέψη του Σβάιτσερ από εκείνη του Ντεκάρτ; Σχολιάστε τη μέσα σε μία παράγραφο.

▶ Πως δικαιολογεί ο συγγραφέας την άποψή του ότι ο σεβασμός και η επιβεβαίωση της ζωής είναι η "απόλυτη και βασική αρχή της ηθικής, αλλά συνάμα και το βασικό αξίωμα της σκέψης" ;

► Με βάση τις σκέψεις του Σβάιτσερ για τη ζωή γράψτε ένα δικό σας δοκίμιο με διάθεση μάλλον χιουμοριστική. Προσπαθήστε να είστε αυθεντικοί και πρωτότυποι. Πραγματευθείτε το θέμα απλά και φυσικά σαν να μιλούσατε σε κάποιον. Αφήστε ελεύθερη τη σκέψη σας να καλπάζει αχαλίνωτα στο χιούμορ, σε ό,τι ιδιότροπο και παράξενο. Όμως, και όταν ακόμα περιπλανιέστε άσκοπα από την μία σκέψη στην άλλη, πάντα να βρίσκεστε μέσα στο θέμα. Η σύνδεση μπορεί να γίνει με κάποιο ασήμαντο επεισόδιο που να μπαίνει "παρεμπιπτόντως" στην κατάλληλη θέση. Ο τίτλος του θέματος σας μπορεί να είναι σαφής ή υπαινικτικός και μεταφορικός : π.χ "Η αξία της ζωής", "Το παιχνίδι της ζωής", "Ανεμοδείχτης", "Φτήνια", "Το κενό" κ.ο.κ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Τόμος Δ΄

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΟ

ΔΟΚΙΜΙΟ

Η Τεχνική Πρόοδος.....	6
Η γλώσσα του δοκιμίου.....	24
Η οργάνωση του δοκιμίου.....	28